

ŠVIESA

BALANDIS-GEGUŽĖ-BIRŽELIS

TURINYS

Su vėžiu—paskubėk! J. J. Kaškiaučius, M. D...	34
Jis tapo visų kitų simboliu	35
Pažinkime senąjį Kauną. K. Gabriūnaitė	36
Žmogui. Eil. Juozas Macevičius	37
Upton Sinclair: seniau ir dabar. K. Steponavičius ...	38
Prisiminimai. Eil. A. Dagilis	39
Meilė. Eil. A. Dagilis	39
Lietuviai ir jų kaimynai. D. M. Šolomskas	40
Žmonių gyvybė atpigo. Eil. Pregresas	42
Butkų Juzė: poetas-rašytojas. Vl. Mozūriūnas	43
Gruzijos rytas. T. Tilvytis	44
Gruzijos širdis. P. Cvirka	45
Lietuvių Nacionalinio išsivadavimo pagrindai.	
R. Šarmaitis	47
Atombombų pragarmė. J. J. Kaškiaučius, M. D..	54
Džaziškas triukšmas. Eil. Petras Krapas	55
Poetas ir pilietis. Eil. N. A. Nekrasovas	56
Iš darbininkų klasės širdies. R. Baranikas	58
Medalis. N. Messechkov	60
Komercinės spaudos galybė	61
Mokslas Lietuvos gamtos pertvarkyme	62
Dorovingas žmogus. Eil. N. A. Nekrasovas	64

Š V I E S A

(The Light)

Political, Scientific and Literary Quarterly Magazine, published by American Lithuanian Workers Literary Association, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.

Editorial Board: R. Mizara, A. Bimba, D. M. Sholomskas

Managing Editor—Anthony Bimba.

Subscription rates: \$1.00 a year; single copy 25c.

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York under the Act of March 3, 1879.

Su Vėžiu—Paskubėk

J. J. Kaškiaučius, M. D.

Amerikoj, J. V., kasmet miršta nuo vėžio apie 175,000 žmonių. Daugelis miršta visai be reikalo, iš apsileidimo, iš neapsižiūrėjimo, miršta dėl kvailo delsimo, vilkinimo, atidėliojimo. Tai tiesiog pat savęs užmušimas, beprasmiška savižudystė.

Nė vienas vėžys neužpuola žmogaus staigiai, iš pasalo, netikėtai. Kiekvieno vėžio augimas pereina per ankstyvą — išgydomąją stadiją, viltingą stadiją. Jei šitaip, tai kodėlgi taip mažai esti gydoma vėžių šitokioj viltingoj, išgydomoj stadijoj? Juk, šitaip pradėjus gydyt anksti, mirčių nuotyčiai labai žymiai sumažėtų.

Vietiniai prieinamieji ir gydyt pasiekiamieji vėžiai labai lengva prašalint, išgydyt. Tai yra, tokie vėžiai, kuriuos galima susekt ar pažint pirma negu jie tave beveik visai jau suėdė, numarino. Jeigu visi tokio laipsnio — ir ankstyvieji jau gerokai paaužėję vėžiai būtų su-

rasti ir gydyti dabartiniais būdais, tai būtų išgelbėta nuo mirties kasmet bent po 25,000 vėžininkų. Taip tvirtina žinovai, autoritetai, statistinių duomenų sekėjai.

O jeigu visi prieinamieji, pasiekiamieji vėžiai būtų pagauti anksti ir tuojau gydomi, tai išsigelbėtų nuo mirties kasmet bent po 50,000 vėžininkų. Tai irgi patvirtinama žmonių išmanančių ir gydymą ir statistikų duomenis.

Dabartiniais laikais kad ir vidutiniam gydytojui pažinti vėžį netaip jau vargu. O jei kada ir būtų keblumo, tai bet koks gydytojas gali lengvai susisiekti su vėžio specialistais bei ligoninėmis, kurios turi parankių diagnozės būdų.

Dalykų pagrinde yra keistas lūkuriojimas, delsimas, apsileidimas pačių ligonių, t. y. žmonių, kurie pastebėjo ką tokio nepaprasto, ko pirma nebūdavo, ar kur kūno viršuj ar paviršium, užčiuopiamai.

ŠVIESA

The Light

Prenumeratos kaina: metams \$1.00
Pavienis numeris 25c.

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.

Redakcinė komisija: R. Mizara, A. Bimba, D. M. Šolomskas. Atsakomingas redaktorius: A. Bimba

No. 2

Balandis-Gegužė-Birželis (April-May-June), 1953

Metai XX

JIS TAPO VISŲ KITŲ SIMBOLIŲ

Kai Korėjoje prasidėjo sužeistų kareivių apsikeitimas, šiaurinės Korėjos vyriausybė paskyrė negra amerikietį būti pirmuoju paleistu kareivių. Baltimorėje išeinas negrų laikraštis "Baltimore Afro-American" susijaudinančiai šį įvykį atžymėjo sekamai:

"Tai buvo veikiausia daugiau negu pripuolama, kad pirmuoju apsiukeistu belaisviu, pasiekusiu 'Freedom Village' Korėjoje, buvo negras.

"Tai turėjo būti dar vienu gudriu komunistų adata bakstelėjimu Amerikai jos labai opion vieton — nedavimui lygybės visiems piliečiams.

"Nedvejotinai komunistai galvojo: štai nors bent sykį spalvotas amerikietis turi būti pirmoje vietoje. Ir tuo belaisviu, gulinčiu ant neštuvo, buvo karys Robert C. Stell iš Baltimorės.

"Priešas žinojo, kad savo gimtiniame mieste karys Stell nėra pirmosios klasės piliečiu.

"Jie žinojo, kad jis ir kiti jam panašūs Korėjoje kovojo už demokratiją, kuria jie negali pilnutinai dalintis savo šalyje.

"Jie žinojo, kad nepaisant visų jo herojiškų pasiaukojimų dėl jo šalies, jis ir ateityje bus paniekintas, atskirtas, diskriminuotas, ir negalės gauti geresnio darbo tikrai todėl, kad jo odos spalva yra juoda.

"Jie turėjo žinoti, kad Stell šeima buvo iš-

mesta iš namų East Baltimorėje, jog ten galėtų būti pastatytas gyvenamų namų projektas, kuriuose gyvens tikrai baltieji nuomininkai.

"Jie turėjo žinoti, kad jojo senstanti motina gyvena didžiausiame varge, kad jo šeima sugrūsta į du purvinu kambariu, kurie beveik neturi jokių rakandų, be šilimos ir be kitų amerikinio gyvenimo patogumų.

"Todėl jie suteikė jam tą garbę, kurios jam jo šalis negalėjo užginti.

"Jie padarė jį numerio Pirmo belaisviu, kuris turėjo būti nuneštas 'Freedom Road' keliu Panmunjome. Jis tapo simboliu visų—geltonaodžių, raudonaodžių ir baltaodžių, kurie iškilmingai turėjo sekti paskui.

"Tai turėjo būti tikrai dramatiška scena. Štai čia pabaiga sunkaus ir kartaus patyrimo. Štai pradžia ilgos kelionės atgal į namus.

"Štai pirmutinis vilties ženklelis po 34 baisių ir kruvinų karo mėnesių.

"Mes dalinamiesi šių sugrįžtančiųjų didvyrų šeimų džiaugsmu ir atsikvėpimu.

"Kartu su jomis mes tikime, kad kurią nors dieną ir greitai Amerika pilnutinai supras įvertins antrosios klasės pilietybės piktybę ir jos gimdančius visus tarptautinius nesusipratimus ir kančias.

"Kol šita nelygybė nebus nušluota, taikos negalės būti!"

PAŽINKIME SENĄJĮ KAUNĄ

K. Gabriūnaitė,

Kauno kariškai-istorinio muziejaus vyr. mokslinis bendradarbis.

Kaunas, išsidėstęs Nemuno ir Neries santakoje, sukurtas XI amžiaus pradžioje. Ilgą laiką jis buvo atsparos punktas prieš kryžiuočius. Todėl Kaunas tampa įnirtingų ordino puolimų objektu.

XV—XVI amžiuje mieste atsiranda manufaktūros, statomi mūriniai sandėliai, miesto rotušė.

Įvairių, viens už kitą kruvinesnių grobikų yra mačiosios senojo Kauno sienos. Pro čia 1812 metais veržėsi į Rusijos gilumą Napoleono kariauna, kurios likučiai paskui tuo pat keliu nešdinosi laukan. Didžioji rusų tauta daug kartų ištiesė lietuvių tautai savo pagalbą, tiek padėdama sutriuškinti ordiną, tiek švedus, tiek sumušdama prancūzus.

XIX šimtmetyje mieste vystosi pramonė. Kauno proletariatas jau nuo seno turi savo garbingas tradicijas. 1897 metais čia dirba revoliucinį darbą Feliksas Dzeržinskis. Rengiami pirmieji streikai. Pro Kauną gabenama iš užsienio į Rusiją lenininė „Iskra“ ir kiti revoliucionierių leidiniai.

Prasideda audringi 1905 metų revoliucijos metai. Kartu su visais Lietuvos darbo žmonėmis, kauniečiai išreiškia savo solidarumą Rusijos proletariatui. Sausio 24 d. mieste įvyksta visuotinis politinis darbininkų protesto streikas prieš darbininkų demonstracijos sušaudymą Peterburge, o spalio 31 — lapkričio 1 dienomis — visuotinis politinis streikas ir demonstracija prieš caro valdžią; iš kalėjimo išvaduojami politiniai kaliniai. Masinės demonstracijos ir streikas įvyksta taip pat gruodžio 22—25 dienomis, siekiant paremti sukilusius Maskvos darbininkus.

Kilus pirmajam pasauliniam karui, į Kauną 1915 metų rugpiučio mėnesį įsiveržia kaiseriniai okupantai, sukeldami čia badą, skleidami ligas, negirdėtu būdu slopindami bet kokią darbo žmonių mėginimą kovoti dėl savo teisių. Tačiau darbo žmonės vis ryžtingiau priešinasį okupantams. 1918 metų lapkričio 25 dieną Kauno darbininkų fabrių komitetų su-

sirinkimas nutarė suorganizuoti rinkimus į Darbininkų deputatų tarybą. Gruodžio 17 d., paremiant Tarybų valdžios paskelbimą Vilniuje, Kauno proletariatas rengia visuotinį politinį streiką. Kaizeriniai okupantai priversti pripažinti darbininkų deputatų tarybą, patenkinti darbininkų reikalavimus — paleisti politinius kalinius, uždrausti išvežti Lietuvos turtus.

Darbininkų deputatų taryba Kaune paskelbė dekretus dėl 8 valandų darbo dienos, darbo užmokesčio minimumo, pradėjo kovą su spekuliacija. Pradeda eiti laikraštis „Proletarų tiesa“.

Kaizeriniai okupantai ir visos reakcijos jėgos pakilo prieš jauną Tarybų valdžią Lietuvoje ir ją pasmaugė. Žiauriai numalšino jie A. Panemunės kareivių 1920 m. sukilimą. Tačiau liaudis, vadovaujama Lietuvos Komunistų partijos, kilo į galingą kovą. Vyksta politiniai streikai. Kaune sukuriamą pagrindinę „Spartak“ spaustuvę, kuri kas kartą, kai ją sudaužydavo fašistinė žvalgyba, atgimdavo iš naujo. Čia leidžiama „Tiesa“ ir kiti komunistiniai leidiniai.

1926 metais buržuazija, numetusi paskutines demokratijos skraistes, surengia fašistinį perversmą. Gruodžio 27 d. Kaune fašistai sušaudė įžymius Lietuvos revoliucinio sąjūdžio veikėjus K. Poželą, J. Greifenbergerį, K. Giedrį ir R. Čarną. Bet fašistinis teroras nepalaužė darbo žmonių kovos, kuriai vadovavo Lietuvos Komunistų partija. 1936 metų birželio 18 dieną komunistams vadovaujant mieste prasidėjo visuotinis politinis darbininkų streikas, sudrebinęs fašistų valdžią.

Ilgametė Lietuvos darbo žmonių kova už savo laisvę pasibaigė pergale. Padedant broliškoms tarybinėms respublikoms, Lietuvoje atkurta Tarybų valdžia. 1940 metų liepos 22 d. Liaudies seimas Kaune paskelbia Lietuvą Tarybų Socialistine respublika.

Hitlerinės okupacijos metais Kaunas išgyvena šurpias dienas. Buržuazinių nacionalis-

tų siautėjimas, masinės tarybinių žmonių žudynės, pramonės naikinimas, kultūros įstaigų likvidavimas buvo kasdieniniai reiškiniai hitlerininkų okupuotame Kaune. Buržuaziniai nacionalistai nužudo talentingą poetą Montvilą.

Tarybinė Armija Kauną išvadavo 1944 m. rugpiūčio 1 d.

Senas yra Kauno miestas. Čia nemaža istorinių ir architektūrinių paminklų — pilis, Rotušė, senos architektūros rūmai, ypač senamiestyje, prie Nemuno ir Neries santakos. Ne kartą jis buvo griauamas, ne kartą čia miestą nusiaubdavo gaisrai ir epidemijos. Kaunas daug matė ir išgyveno. Ir niekad jam nėra atsivėrusios tokios didingos perspektyvos, niekad jo gyvenimas taip smarkiai nevirė, kaip dabar, tarybinės santvarkos metais. Kaip tik dabar, skubiai užgydęs karo meto žaizdas, Kaunas virto stambiu pramonės centru. Čia sukurtas "Pergalės" turbinų fabrikas, statomi upių laivai, gaminami metalo dirbiniai, šilkiniai ir vilnoniai audiniai, odinė ir guminė avalynė, popierius, baldai, standartiniai namai. Įmonės rekonstruotos, išplėstos, aprūpintos naujausia technika. Iš brolišųjų respublikų kasdien ateina ešelonai su mašinomis, laboratoriniais įrengimais, mechanizmais.

Pasikeitė ir darbininkų butis. Seniau, buržuazijai valdant, miesto centre ištaigingus rūmus ir vilas statėsi sau kapitalistai lapėnai, vailokačiai, fainbergai, nustumdami darbininkus į purve skęstančias šančių, Vilijampolės, garsiąsias žaliakalnio "brazilkos" landynes. Dabar gražūs dideli namai, iškilę Stalino prospekte, Tolstojaus, Mickevičiaus, Gorkio gatvėse, yra skirti darbininkams-statybininkams, Nemuno upeiviams, metalistams. Šiuo metu šalia Nemuno kuriami gražiausi tarybinio Kauno kvartalai. Ištisas kompleksas pastatų, šimtai butų bus skirti "Pergalės" turbinų fabriko darbininkams. Negalima pažinti Petrašiūnų gyvenvietės, vis tebesipuošiančios naujais namais.

Iš pagrindų atnaujinamas Nemuno upių laivyno parkas, pakeičiant seno tipo garlaivius naujais greitaeigiais dizeliniais laivais. Nemunas virto susisiekimo magistrale, kuri riša Kauną su Gardinu, Klaipėda, Kaliningradu.

Prie Nemuno bus statoma galinga Kauno

hidroelektrinė. Plačiai išsilies Kauno jūra.

Kaunas virto įžymiu kultūros centru.

Dabar Kaune yra du kartus daugiau studentų, negu jų buvo buržuazijos valdymo metais. Politechnikos institutas ir žemės ūkio akademija kasmet išleidžia daugiau specialistų, negu tos pat specialybės žmonių aukštosios mokyklos paruošė per visą buržuazijos valdymo laiką. Lietuvos žemės ūkio akademija dabar turi eilę inžinierinių fakultetų, kurių nebuvo seniau. Naujai sukurtas Kūno kultūros institutas, plečiamas Medicinos institutas ir Veterinarijos akademija. Kaune sukurti trys Lietuvos TSR Mokslų akademijos mokslo-tyrimo institutai: technikos-fizikos, melioracijos ir miškų ūkio. Veikia kariškai-istorinis, dailės ir kiti muziejai. Gausiai lankomas memorialinis Petro Cvirkos muziejus. Plečiasi Botanikos ir Zoologijos sodai.

Gražioje vietovėje išsidėstęs miestas. Iš kalvų kaip ant delno matomas naujam gyvenimui pakilęs tarybinis Kaunas.

Ž M O G U I

Ateinančiam

Ateidamas pasaulin, tu išvysi soduos
Vyšnius ir obelis, išaugusias gajai...
Kaip pasaka gyvenimas atrodys
Ir ta šalis, kurion tu atėjai.

Ir tėvas pažiūrės. Iš žvilgsnio jo kietoko
Be žodžių mintį jo atspėt gali:
Tu atėjai į didžiąją epochą —
Kūrybos ir atstatymo šaly.

Tu prisiliesk tvirtom, gyslotom rankom
Prie savo žemės gyjančios krūtinės.
Pajusi — ja nauja gyvybė slenka —
Gyvenimas ir laimė begalinė...

Betonas, plytos tavo rankų laukia,
Darban vadina žemės pulsas naujas,
Sugriautas namas, nearta palaukė
Gyvenimui prikelti tavęs maldauja.

Ką atnešei, ką padarei — nepasimiršta:
Mes į istorijos įrašome lapus.
Be ženklo snaigės, peteliškės miršta,
Bet tavo darbas pamirštas nebus.

1947.

Jonas Marcinkevičius.

UPTON SINCLAIR: SENIAU IR DABAR

KAZYS STEPONAVIČIUS

Šių metų rugsėjo 20 d. sukaks 75 metai amžiaus žymiam knygų autoriui amerikiečiui Upton Sinclair. Jo kūriniai žinomi visuose civilizoto pasaulio kraštuose.

Upton Sinclair yra parašęs apie 60 stambių knygų ir jų didžiuma išversta į 44 skirtingas kalbas. Žymėtina, kad jo knygos populiariškesnės Europoje, negu Amerikoje. Trys milijonai Sinclairio knygų parduota į Tarybų Sąjungą ir du milijonai į Vokietiją. Francūzijoje žėdnoje knygų pardavimo krautuvėje randasi Sinclairio kūrinių.

Savo raštuose Sinclair analizavo dirbančios liaudies išnaudojimą — jos realinę būklę kapitalistinėje sistemoje. Todėl liaudis su dideliu pamėgimu pirkė ir skaitė jo raštus.

Upton Sinclair gimė 1878 metais, Baltimore, Md. Jo tėvas buvo didelis girtuoklis, degtinės pardavėjas (salesman). Dėlei to jaunas Upton nuo pat jaunystės dienų yra išgyvenęs vargo ir alkio.

Pagaliau šeima prikalbino tėvą persikelti gyventi į New Yorką, manydami, kad čia, prie naujų aplinkybių, tėvas paliaus girtuokliavęs. Apsigyveno East Side ant Bowery St. Bet ir čia tėvas nuo girtuokliavimo neatsipalaidojo. Dažnai jaunutis Upton, vaikščiodavo vakarais karčiama iš karčiamos, ieškodamas tėvo. Suradęs verkdamas tempdavo pasigėrusį tėvą namo. Kai tėvas užmigdavo, tai motina surankiodavo iš kišenių dar pasilikusius centus, kad turėtų nupirkimui vaikučiams maisto. Ne kartą ir ne du buvo išmesti iš kambarių į gatvę dėl neužsimokėjimo nuomos. Todėl nė nenuostabu, kad Upton Sinclair yra fanatiškai atkaklus alkoholinių gėrimų priešas. Jis net arbatos ar kitokių minkštų gėrimų negeria, kurių spalva panaši degtinei. Jis kartą pareiškė:

„Alkoholis buvo nevien mūsų šeimynoje skaudžioji tragedija, bet sutrumpino amžių mano artimiausių draugų Jack London ir Eugene V. Debs.“

Upton Sinclair pradėjo lankyti mokyklą sulaukęs 10 metų amžiaus. Jo motina jau buvo pramokinusi jį visai gerai skaityti ir ra-

šyti. Jis buvo sugabiu studentu, ir mylėjo mokslą.

Būdamas 16 metų amžiaus, Sinclair įstojo į City College of New York. Lankydamas kolegija, jis turėjo vakarais nevien užsidirbti mokslui, bet ir šelpti savo motiną, kuri buvo džiovos ligos slėgiama. Bet jis surasdavo būdus tu reikalų aprūpinimui. Jeigu vakarais nepasitaikydavo krautuvėje darbas, tai rašydavo laikraščiams juokus ar pasakaites, už ką gaudavo pusdolerį ar dolerį honoraro. Tai buvo stebėtinios energijos jaunuolis. Ir tik su ta plienine energija jis nugalėjo tas skaudžias gyvenime skerspaines ir atsiekė mokslą.

Sulaukęs 19 metų amžiaus Sinclair pasinėrė vien literatūriniame darbe. Nuo tada pradėjo rašyti nevien straipsnius, bet knygas ir brošiūras. Jo kūriniai labiau ir labiau garsėjo literatų pasaulyje.

Laikui slenkant, Sinclair apsidė, o po apsidėdimo, nusipirko sklypą žemės prie Hudson upės, New Jersey valstijoje. Čia pasibūdavojo medinį namą, kad galėtų ramiai gyvendamas kurti-rašyti. Tų laikų literato ekonominis gyvenimas, kuris dirbo ne pagal įsakymą, bet pagal savo sąžinę, buvo, ir tebėra, nepavydėtinas. Per penkerius metus čia buvimo, be žurnalams ir laikraščiams straipsnių, Sinclair parašė penkias stambias knygas, už kurias gavo \$1,000 honoraro.

Šeštas jo kūrinys buvo *The Jungle* (Rais-tas), kuris yra ir lietuvių kalbon išverstas. Už šią knygą jis gavo \$30,000 honoraro. Tai buvo iki tol netik jo stambiausias kūrinys, bet ir didžiausias atlyginimas.

Gavus tokį stambų atlyginimą, jo ekonominė būklė pagerėjo. Jis, kaip utopinis tų laikų socialistas, nebuvo savamylys. Jis žymiai padidino tą prie Hudson upės namą, užvardindamas *Utopian Colony* (Utopinė kolonija). Čia susirinkdavo neturtingi rašytojai, muzikai ir dailininkai pasitarti literatūros ir meno klausimais, taipgi pasigėrėti gamta šiame maloniame paupyje.

Sinclair buvo tos vadinamos utopinės kolonijos užveizda—prižiūrėtojas. Bet be literatūrinio darbo, kitokiems darbams jis nebuvo tikęs. Jo vaidentuvėje mirgėjo vien literatūrinė kūryba, o ne kiti užsiėmimai. Sinclair buvo, tikroje to žodžio prasmėje, literatas iš prigimties.

Tą utopinę koloniją Sinclair nebuvo nuo ugnies apdraudęs. Jam nė mintin neatėjo, kad reikia tatai padaryti. Ir štai, vieną šaltoką naktį, sprogo apšildymui pečius, o gaisras pavertė visą koloniją į pelenus. Su tuomi ir haigėsi tos kolonijos egzistavimas.

Upton Sinclair, savo jaunesniame amžiuje, dažnai prisidėdavo aktyviu darbu už liaudies teisių praplėtimą. Jis vadovavo pirmutinę New Yorko mieste moterų sufragisčių demonstraciją už teisę moterims balsuoti. Taipgi savo raštais ir žodžiu uoliai darbavosi už legalę gimdymo kontrolę.

Upton Sinclair, apart blaivininko, yra ir instinktyvis vegeterijonas. Jo išvaizda turi didelio panašumo į buvusį Jungtinių Valstijų prezidentą Woodrow Wilson.

Nors amžiumi Sinclair pusėtinai pagyvenęs, bet dar ir dabar nėra padėjęs poilsui tos taip miklios plunksnos. Pastaruoju laiku vėl pasirodė jo stambus kūrinys *A Personal Jesus*.

Tokia maž-daug paviršutinė gyvenimo istorija Upton Sinclair, bet tai jis buvo toks praeityje.

Žengiant gyvenimo saulėleidin, tas gaususis rašytojas vienu reakciniu prasišiepimu apibaurino visas tas jo gražias svajones, kurios jam buvo ideališkos—humanistiškos praeityje. Jis nusikreipė nuo vergiamos liaudies realaus gyvenimo ir patapo reakcijos muzikantu.

Jo paskiausiam kūrinyje *A Personal Jesus* ištisai peršami religiniai ekstazai. Jis nė neprisimena žemiškos žmogaus būklės, o tik žavėjasi dievišku misticizmu.

Gaila.

Tas judėjimas, kurį Upton Sinclair praeityje rėmė, kad žmogus būtų žmogumi, o ne kapitalo vergu, nesustos žygiavęs progreso keliu prie tikslo. Jo burnojimai prieš liaudies pažangą suteršė jo paties prestižą akyse tų, kurie jo raštus skaitė.

Prisiminimai

Naktys atodūsių teisingų,
Ką tryško iš sielos gilybės,
Ir dyvinų ir paslaptinių,
Iš meilės būtinių saldybės:
Visa tai buvo taip žavinga
Ir dyvina ir iškilinga.

Momentai brangių atminimų,
Kai vasarėlė taip malonių
Širdy iškilusių sprendimų,
Kupinų geismo bei svajonių,
Sieloje mano pasipylė
Ir malonumo tiek įskylė.

Visa tai šiandien prisiminęs,
Aš sugeriu kai saldų vyną,
Tuom jausmus savo atgaivinęs,
Sudedu į širdies lobyną:
Kai atminimai prisikėlę
Ir dabar teikia šilumėlę.

A. Dagilis

Meilė

Kai nebemyli, širdis nerami,
Nejunta ekstazų laimės didingų.
Tu paprastos buities sau eigą semi,
Tik be malonumų gilių, širdingų.

Ir tuomet vienatvė sukausto tave,
Painiojasi nuolat sunkus ilgėsysis.
Ieškai galimybės atgaivint save,
Nes tave prislėgęs niūros debesys.

Tiktai pamylėjęs širdingai, labai
Pajunti, kai gaubia tave šiluma,
Suliepsnoja meilė kai tolūs žaibai,
Kad jaustųsi buities patį aukštuma.

O jeigu už meilės skanėsį mažyti
Aštrumo kančiomis tenka mokėt,
Vistiek malonumo tiek tenka įgyti,
Kad, rodos, su saule imi patekėt.

A. Dagilis

LIETUVIAI IR JŲ KAIMYNAI

D. M. ŠOLOMSKAS

Plačiau apie lietuvius esu rašęs pirmiau „Šviesoje“ (No. 3-4, 1951 ir No. 1, 1952 m.,—*“Didžioji Lietuva ir Vytauto Gdynė”*).

Tiesa, apie lietuvių praeitį labai stoka smulkmenų ir patikinančių davinių, gal būti todėl dar ir Tarybų Lietuvoje nėra išleista išsamesnė Lietuvos Istorija. Smetoninio režimo laikais išleistos neva Lietuvos „istorijos“ buvo niekas kitas, kaip istorijos iškraipymas. Tų laikų „istorikai“ nesirūpino patirti tikrą tiesą apie lietuvius praeityje, bet tiktai prisi dengę tulaus istoriniais įvykiais garbino Smetoną ir jo režimą.

APIE LIETUVIŲ KILMĘ

Lietuvių tėvynė randasi Pabaltijo krašte prie Nemuno upės. Bet iš kur lietuviai atsirado?

Kaip ir kitos Europos tautos, jie, matyt, yra atkeliavę iš Azijos. Prof. J. Žilinskas savo veikale „Lietuvių Protėviai“ sako, kad *balto-slavai* atsiskyrė nuo baltų giminių. Tacitas rašo apie lietuvių ainius—*“aisčius”*. Jis įrodinėja, kad aisčiai atsiskyrė nuo balto-slavų, o vėliau patys suskilo į tris grupes: *lietuvius*, *prūsus* ir *latvius*. „New Standard Encyclopedia“ (1951 m. laidos) taipgi tvirtina, kad lietuviai yra *balto-slavai*, indų kilmės.

Apie lietuvius senovėje plačiausiai pateikė davinių tautų tyrinėtojas N. A. Rubakinas, kuris aprašė jų būdą, gyvenimo sąlygas. Bet Rubakinas, kalbėdamas apie tautos „tyrumą“, rašo: *“Kiekvieno žmogaus, kas jis nebūtų, kokiai tautai nepriklausytų, gyslose teka labai daugelio skirtingų tautų kraujas.”*

Kitais žodžiais, nėra grynos tautos, nes jos viena su kita maišėsi, jungėsi, kariavo ir vėl taikoje gyveno. Sutiksime, kad vyriausias tautos požymis, tai kalba. Pakeisk žmonių kalbą, nebesurasi ir pačių tautų. Jungtinėse Valstijose tautą sudaro kelių desėtkų skirtingų tautų sūnūs ir dukros, ir net gerame kiekyje susimaišė skirtingų rasių sūnūs ir dukros. Todėl, kas kalba apie vienos ar kitos tautos tyrumą, kelia tautinį šovinizmą, kursto

tautą prieš tautą, tas turi žalingus tikslus ir iškraipo žmonijos istoriją.

APIE LIETUVIŲ VALSTYBĘ

Senovėje tautos ir tautelės buvo susiskaldžiusios į daugelį atskirų valstybėlių. Tai kelias žmonijos nuo žmogaus laukinio (patriarchalio) gyvenimo per giminių ir genčių grupes iki feodalų viešpatavimo. Atskiri feodalai pavirto į atskirus kunigaikščius, į savo ribose valstybėles. Jie tai gyveno santaikoje, tai vienas su kitu kariavo. 1219 metais Lietuvos kunigaikštis Mindaugis pasirašė su rusų kunigaikščiais sutartį. Greta Mindaugio, dar 40 kitų lietuvių kunigaikščių pasirašė tą sutartį. Tas jau rodo, kaip daug kunigaikščių buvo Lietuvoje. O galimas dalykas, kad dar ne visi jie, kiek jų buvo, pasirašė tą sutartį. Apie tą laiką lietuviai dalinosi į šešias atskiras tautines grupes: *žemaičius*, *aukštaičius*, *kursžemius*, *letgalius*, *jotvingius* ir *prūsus*.

Pirma negu Mindaugis apjungė atskiras lietuvių kunigaikštystes į centralizuotą valstybę, lietuviams teko atlaikyti artimų ir tolimų kaimynų puolimus. Istorija teigia, kad apie 850 metus švedų karalius Olafas puolė lietuvius. *Jurgpilį* gynė apie 7,000 lietuvių, o Apuolę net 15,000. Suprantama, kad tai buvo grupės atskirų lietuvių kunigaikščių apsiejimo žygiai prieš bendrąjį priešą.

Istorijoje minima eilė lietuvių kunigaikščių. Kunigaikštis *Ringaudas* 1230 metais perkėlė savo sostinę iš Kernavos į Naująpilį (Naugarduką) ir pasiskelbė Lietuvos didžiųjų kunigaikščiu. Jis jau daugelį kitų lietuvių kunigaikščių pamušė ir jų plotus ir žmones prijungė prie savo valstybės. Jam mirus, likosi jo du sūnūs—*Mindaugis* ir *Erdvilas*, kurie ir tęsė tėvo darbą—apjungimą lietuvių kunigaikščių į centralinę valstybę, nes laikai buvo sunkūs,—kaimynai puolė, atsilaikyti buvo galima tik daikte.

“Lietuviai jau pabaigoje 12-jo šimtmečio susijungė į genčių grupes,—rašo profesorius A. M. Ponkratovas.—Grupių priešakyje buvo

kunigaikščiai (kunigai). Kunigaikščių rankose buvo dideli turtai, kaip tai, galvijai, būdžiauninkai ir vergai. Jie turėjo skaitlingus būrius karių (ginkluotų žmonių). Kunigaikščiai savo buvaines pavertė į tvirtus centrus — pilis, dažniausiai tarpe miškų ir balų.”

Toliau jis rašo: “Viduryje 13-jo šimtmečio iškilo gudrus ir apukrus kunigaikštis Mindaugis. Jis gudrumu ir suktumu įgijo galią visoje Lietuvoje ir dalyje gudų ir rusų provincijų... Jis kvietė vokiečius kryžiuokius kariauti prieš lenkus ir rusus ir patsai apsikrikštijo. Romos popiežius jam buvo pažadėjęs karaliaus karūną. Lietuviai savo pergale šventė senu būdu — dievų garbei sudegino belaisvius, o Mindaugis atsimetė nuo krikščionybės...”

1263 metais Mindaugį nužudė jo priešai, tai yra, kiti lietuvių kunigaikščiai. Po jo mirties kokį laiką viešpatavo jo sūnus Voiselkas, vėliau rusas, Mindaugio žentas, švarnas. Mindaugio giminė pasibaigė.

NUO GEDEMINO IKI VYTAUTO

Naujai kunigaikščių dinastijai Lietuvoj viešpatauti neilgai teko. Kunigaikštis Traidinis buvo nužudytas. Į aukščiausio valdono vietą atsistojo Liutovaras, buvęs Traidinio kambarinis, ar jūreivis. Jo sūnus Gedeminas, viešpatavęs Lietuvoje 1315—1340 metais, atliko ne vien Lietuvos apjungimą, bet ir prie jos prijungimą gudų ir rusų provincijų. Gedeminas, būdamas 82 metų amžiaus, 1340 m. žuvo kare prieš vokiečius kryžiuokius prie Veliūnos pilies.

Gedeminas buvo tris kartus vedęs ir paliko septynis sūnus ir septynias dukras. Jo ir antrosios jo žmonos Olgos liko Algirdas ir Kęstutis, kurie vaidino svarbią rolę Lietuvoje. Jogaila buvo sūnus Algirdo, Vytautas — Kęstučio.

Algirdas įsigalėjo daugelyje rusų ir gudų provincijų keliu apsivedimo su rusų kunigaikštystėmis. Iš 12-kos jo sūnų dešimt buvo pravoslavai, jo namuose kalbėjo rusų kalba ir jo žmonos statė cerkves.

Didžioji Lietuva nebuvo grynai lietuvių valstybė, bet tikrai junginys: lietuvių, gudų ir rusų, kuriame dvi pastarosios tautos sudarė didžiumą. Net tokis rusų priešas, kaip Dr. Jonas Šliupas, atžymėjo, kad Algirdo namuose “kalbėjo rusų kalba,” kad “lietuviai

pasidavė rusų įtekmei”, kad “mokytesnės luomos priėmė rusų religiją ir papročius.”

Suprantama, kad Algirdo apsivedimas su Vitebsko rusų kunigaikštyste dar nepadarė Vitebsko gyventojus lietuviais, taip ir jo sūnų viešpatavimas rusų ir gudų provincijose. Priešingai, jie prisitaikė prie sąlygų, apsikrikštijo. Algirdo sūnūs vadinosi: Andrejus, Dimitrius, Konstantinas, Vladimiras, Fiodoras ir tt. Kaip Gedeminas, taip Algirdas turėjo dideles šeimas ir jų sūnūs ir dukros daugiausiai vedė su rusų kunigaikščiais ir kunigaikštėmis, to pagalba jungiant rusų plotus prie Lietuvos, arba, kaip buvo žinoma, Lietuvos ir Vakarų Rusų valstybės.

TRUMPAI GYVAVO LIETUVA

Lietuvos, kaipo nepriklausomos valstybės, yra labai trumpa istorija. Mindaugis buvo pirmas jos centralizatorius. Nuo Mindaugio, iki Lietuva susijungė su Lenkija į dvilypę valstybę, nuo 1263 iki Krevėje sutarties 1385 m., prabėgo tik 122 metai. Nuo Mindaugio mirties iki galutinio Lietuvos įjungimo į Lenkiją (Liublino Unija 1569 m.) prabėgo 306 metai.

Aštuntajame ir dvyliktajame šimtmečiuose lietuvių kaimynais buvo iš pietvakarų iki Baltijos Jūros lenkai, o iš piet-rytų — baltarusiai ir rusai.

Tryliktajame šimtmetyje iš rytų Lietuvą užgulė mongolų siaubimas, o iš vakarų — vokiečių kryžiuokai, kurie vėliau ir iš šiaurių — Latvijos Lietuvą puolė.

Keturioliktajame šimtmetyje Lietuva pasiekė nuo Baltijos iki Juodųjų jūrų, nes visa eilė rusų kunigaikštysčių jungėsi su Lietuva atsparai prieš mongolų (totorių) jėgas, o kitas Lietuvos kunigaikščiai jėga prijungė. Lietuva labai išsiplėtė, bet pačių lietuvių toje valstybėje buvo labai mažai. Kiekviena valstybė, kuri daugiau “suvalgo”, kaip gali suvirškinti — turi mirti.

Tame pat šimtmetyje atsigavo rusų tauta nuo mongolų priespaudos. Maskvos kunigaikštystė apsiungė su kitomis ir virto rusų tautos apsivienijimo centru. 1380 metais sudavė skaudų smūgį mongolų jėgoms ant Kulikovo lauko. Tas reiškė, kad anksčiau ar vėliau rusų ir baltarusių bei ukrainų provincijos atpuls nuo Lietuvos.

Lietuvos ir Lenkijos valdonai eina prie ap-

vienijimo abiejų valstybių, kad atremti iš vakarų gulančias jėgas, pietų — slavų jėgas, ir išlaikyti rusų, baltarusių ir ukrainų žemes. 1385 metais, Vytautui dalyvaujant, Krevėje padaryta lietuvių ir lenkų ponų sutartis apvesdinti Jogailą su Lenkijos karaliene Jadvyga.

Taigi, kaip matome, lietuvių tautai negresė pavojus iš pietų—lenkų pusės, neigi pietrytų—baltarusių, ukrainų ir rusų pusės. Priešingai, matome, kad ne slavų tautos veržėsi į Lietuvą, bet lietuvių jėgos veržėsi į baltarusių, ukrainų ir rusų apgyventus plotus. Iš kitos pusės, matome tampriausią giminiaivimąsi Gedemino, Algirdo, Kęstučio ir Vytauto šeimų narių su rusų, baltarusių, lenkų ir ukrainų kunigaikščiais. Galima daryti išvadą, kad ir tarpe paprastosios liaudies buvo didelis artumas, tai yra, nuo valdonų iki apačių ėjo tarpe tų tautų susimaišymas per šimtus metų.

Kita padėtis buvo su naujais kaimynais iš vakarų pusės — vokiečių giminėmis. Dešimtajame šimtetyje vokiečiai buvo į piet-vakarus nuo Elbos upės. Vėliau jie spaudžia čekus ir Pamario slavus — pasiekia Odros (Oderio) upę. XII-jo amžiaus antroje dalyje su Romos popiežiaus palaiminimu vokiečiai kryžiai atsibaladojo į Pabaltiją ir užpuolė lietuvius—prūsus. Ilgai prūsai priešinosi, kovojo, bet vokiečiai juos išnaikino ir perkėlė kovą prieš visą Lietuvą. Žymusis lietuvių poetas *Maironis* tą eilėmis atžymėjo:

“Per tris be pertraukio šimtus,
Per ilgus kruvinus metus
Kryžiuočių mus bežudė gaujos!
Vardan būk Kristaus iš visos
Europos, karžygiais drąsos
Kasmet čia plūdo minios naujos.”

Vokiečių istorikai ir patys pripažino, kaip vokiečiai ir jų talkininkai žiauriausiai teriojo lietuvius, grobė turtą, degino miestus, tūkstančiais varėsi lietuvius į vergovę.

Mažoji Lietuva—Rytų Prūsija likosi suvokietinta. Dar pradžioje XX-jo šimtmečio šilutės, Klaipėdos, Pilkalnio, Stalupėnų, Tilžės ir Ragainės apylinkėse gyveno 952,000 lietuvių. Bet iki Antrojo pasaulinio karo lietuvių ten veik nebeliko.

Gi kas dėl Hitlerio žvėriškų pasimojimų prieš kitas tautas ir lietuvius, tai patsai Hitleris pasako:

“Jeigu mes norime sutverti didžiąją vokiečių imperiją, mes turime visų pirma nušluoti ir sunaikinti slavus... Ir nėra jokios priežasties, kodėl mes to neturėtume padaryti.”

Savo knygoje “Nauja Tvarka” jis vėl rašė: “Rytų Europos tautų žmonių masė, kaip rasinė atmata, nėra verta valdyti savo žemių, jos turi pereiti į vokiečių ponų rankas, o žemių savininkai — turi būti paversti bežemiais proletariais.”

Dar atviriau kalbėjo Hitlerio policijos viršininkas Himmleris, kuris sakė: “Mūsų uždavinys nėra suvokietinti Rytus senoviškai... Mūsų uždavinys pasiekti to, kad Rytuose gyventų tik vokiško kraujo žmonės.” Reiškia, lietuviai ir kiti turi būti išnaikinti.

Goeringas taip irgi šaukė: “Mes turime būti žiaurūs su ramia sąžine. Žudykite, žudykite! Jūs už žudynes neatsakote. Aš už jas atsakau. Tad žudykite, žudykite, žudykite!”

Tokia buvo programa naujų gaujų, bet jie patys susilaukė liūdno galo.

Lietuva tapo dalimi didžiulės Tarybų Sąjungos. Tarybų Sąjunga užima 8,524,750 ketvirtainių mylių ir turi virš 200,000,000 gyventojų. Lietuva užima 22,950 ketv. mylių ir turi apie 3,000,000 gyventojų. Ir kiekviena Lietuvos žemių pėda, kiekvienas jos pilietis yra dalimi to milžino. Ir tiktai čia pagaliau lietuvių tauta surado saugumą.

Žmonių gyvybė atpigo

Aš žiūrėjau į pasaulį platų
Nuo didžiojo karo metų,
Kada kanuolės griausmingai dundėjo,
Žmonių kraujas tekėjo.
Ūmai nuskambo bažnyčių varpai,
Garsiai staugė fabrikų švilpukai,
Veržėsi šauksmai minios tūkstantinės:
Šis karas buvo paskutinis!
Tautų sąjunga bus sutverta
Ir viešpataus broliška taika!
Nespėjus žemei kraujuotai nudžiūti,
Ir žaizdoms karių užgyti,
Vėl haubia kanuolės, sprogsta granatos,
Ir mirtį sėja plieninės tankos!
Žmonių gyvybė ir kraujas atpigo,
Pigesnis už viską pasiliko.
Kapitalas karo puotas kelia,
Ir laisto kraują kaip beržo sulą..

Pregresas

BUTKŲ JUZĖ: POETAS-RASYTOJAS

VLADAS MOZŪRIŪNAS

Prieš šešeris metus mirė pažangus poetas, visuomenininkas Butkų Juzė (Juožas Butkus), palikdamas mūsų liaudžiai varguose parašytas dainas ir šviesų pasveikinimą naujiems laikams.

Butkų Juzė gimė 1893 metais liepos 9 dieną vargingo valstiečio šeimoje. Jis, kaip ir daugumas to laikotarpio vargingosios liaudies sūnų, anksti patyrė vargą ir skurdą. Mažas žemės sklypelis, kurį turėjo jo tėvas, neišmaitindavo visos šeimos, ir mažam Juzei greitai teko įsitikinti, kokia karti samdinio piemens ir pusbernio duona. Gimtoji Žemaitija nusėta dvareliais ir klebonijomis kentė didį vargą, o kartu su ja tą vargą kentė ir būsimasis poetas. Atkaklus ir veržlus jaunuolis nesitenkino šiuo gyvenimu. Jis ieškojo kelių, kad patenkintų savo troškimą tapti apsišvietusiu, praplėstų savo žinių akiratį. Jis mokosi batišuvio amato, išmokęs dirba kurį laiką, bet svajonė stoti į kitą mokyklą neužgeso. Niekieno nepadedamas pirmojo didžiojo karo metu Voroneže Butkų Juzė baigia gimnaziją, o 1918 metais jis stoja į Maskvos universitetą.

Noras kurti, rašyti, atbudo dar šešioliktus metus vos beeinančiam jaunuoliui. Pirmieji jo kūriniai pasirodė 1910 metais. Jie Butkų Juzę užrekomenduoja kaip poetą, publicistą. Kūrinių idėjos ir vaizdai tai — žemaitijos darbo valstiečių vargai, jų sunkus gyvenimas ir kova už šviesesnę ateitį. Už tokią kūrybą, kuri buvo pilna didžiulio meilės jausmo liaudžiai ir neapykantos išnaudotojams, jaunąjį poetą puolė klerikalai, bet pasirinktame kelyje Butkų Juzė nesuklupo.

Savo žinias, pasiektas su tokiu dideliu vargu, jis stengėsi perteikti liaudžiai. Butkų Juzė yra plačiai žinomas kaip pedagogas, kursų suaugusiems mokytiis kūrėjas. Gimtojoje Žemaitijoje jisai praleido didesnę savo gyvenimo dalį, pelnydamas liaudies dėkingumą.

Už jo pažangias mintis, už tą didelę meilę, kurią jis skyrė savo liaudžiai, buržuaziniai vadeivos neapkentė poeto. Jis buvo dažnai kalinamas ir tremiamas į Varnių koncentracijos stovyklą. Bet ir šios represijos nepalau-

žė jo dvasios. Negalėdamas gyventi Lietuvoje, B. J. emigravo į užsienį, kur dirbo įvairiuose fabrikuose juodadarbio darb. darbą. Nepadėdamas plunksnos, jis rašė tais sunkiaisiais metais savo naujus kūrinius, skirtus liaudžiai. Tame laikotarpyje išėjo keletas jo poezijos rinkinių, dramaturgijos veikalų, periodikoje galima buvo skaityti jo aštrius straipsnius. Ir šiame laikotarpyje savo kūryboje poetas pasiliko ištikimas savo gimtajam kraštui, jo liaudžiai, žadindamas viltį geresniam gyvenimui.

Tarybinės santvarkos įsikūrimą Butkų Juzė sutiko su didžiuliu džiaugsmu. Kartu su liaudimi jis pamatė, kokios plačios perspektyvos atsiskleidžia lietuvių tautai tarybinės santvarkos sąlygose. Jis pamatė, kad tikruoju gyvenimo šeiminingu tapo varguose ir skurde užaugusios darbo žmonių masės ir jos mokės sukurti tokį gyvenimą, kur bus visiems erdvu ir šviesu.

Išaušo mūsų žemėj džiaugsmo rytas —
Sukilus liaudis nuvertė sauvalę
Ir bus vėl naujos vagos išvartytos,
Vėl linksmas darbas, dainos skamba kitos
Raudonieji pulkai mus aplankė, —
Atėjo priešui galas paskutinis;
Tarybinis žmogus mums tiesia ranką,
Mus veda žodis Stalininis.

(Iš "Žemaičių kaimo vaizdų").

Poetas džiaugiasi, kad "liaudis sukūrė nuosavą Tėvynę", kad "naujos respublikos platesnės ribos" ir atrodo jam, kad ir Nemunas ir Minija linksmiau srovena. Pirmaisiais tarybiniais metais su dideliu įkvėpimu poetas parašė eilėraščių "Pabaltijo draugams", kuriame apdainuoja Pabaltijo tarybinių tautų draugystę, šaukia broliškąsias tautas stipriai stovėti tarybiniam kelyje, budėti savo laisvės ir laimės sargyboje.

Poeto akyse pasikeitė gimtosios Žemaitijos peizažas. Pilki artojai, versdami vagas naujajame gyvenime, tapo nebeužguiti varguoliai, o savo likimo, savo tėvynės šeiminingais. Poetas buvo giliai įsitikinęs, kad tą naująjį gy-

venimą, jo dar šviesesnę ateitį, kilus pavojui lietuvių liaudis stos ginti karštai ir pasišventusiai.

Kada hitleriniai fašistai puolė taikiąją tarybų šalį, užgrobdami ir mūsų respubliką, liaudis stoji ginti savo užkariavimų. Tarybų Lietuvos darbo žmonės kovojo Tarybinės Armijos eilėse tėvynės karo frontuose, o prieš okupuotoje teritorijoje lietuviai būrėsi į partizanų būrius ir su ginklu rankoje kovojo už Tarybų Lietuvos išlaisvinimą iš hitlerinių okupantų jungo, už tarybinės santvarkos atstatymą Lietuvoje.

Tarybinė Armija sutriuškino hitlerinę karo mašiną ir iškėlė pergalės vėliavą Berlyne. Lietuva buvo išvaduota bendromis tarybinių tautų jėgomis. Naująjį pokarinį gyvenimą poetas siekė apdainuoti gražiausiais savo posmais. Savo eilėraštyje "Pasveikinimas karžygiams" Butkų Juzė su meile kalba apie raudonuosius karžygius, kurie išvadavo mūsų gimtąją žemę ir dėkoja jiems už atliktus žygius.

Už žygį atliktą daugtautiškai tėvynei

Mes sveikinam širdingai Jus!!

Papuošėt žemę pergalės gaire Berlyne

Ir sugrąžinote taikos laikus.

Taikus tarybinių žmonių darbas, jų siekimai buvo nubrėžti istoriniame penkmetiniame plane. Ir poetas įsijungė į šio penkmečio kūrybą savo eilėraščiais. Toksai jo eilėraštis kaip "Penkmečio kurti" apdainuoja tą didelį kūrybingą tarybinių žmonių darbą, tą didelį entuziazmą, su koku ėmėsi liaudis vykdyti 5-metinį planą. Kaip tarybinis patriotas, kaip savo liaudies ištikimas sūnus, Butkų Juzė šaukia visus versti naujas vagas, drąsiau, plačiau, giliau. Naujasis gyvenimas laisvoje gimtinėje poetui kėlė džiaugsmą, kėlė troškimą dirbti savo liaudies, savo tautos labui. Eilėraštyje "Motinai" poetas kreipiasi į savo motiną, šaukdamas ją: "Sugrįžki tu motina mano, malonu šioj žemėj pabūti."

Butkų Juzė tarybinės santvarkos metais jautė, kad dabar tikrai jis gali atiduoti visas savo jėgas, visas savo žinias ir patyrimą lietuviams. Dėstydamas Klaipėdos Mokytojų Institute, jis stengėsi įdiegti būsimiems pedagogams tą patį jausmą, tą patį siekimą — būti liaudies švietėjais. Būdamas Telšių Muzie-

jaus direktoriumi jis rinko ir saugojo mūsų liaudies kovos ir vargų paminklus, kad ateinančios kartos pamatytų, ką teko pergyventi jų tėvams praeityje kovojant už šviesų ir giedrų gyvenimą. Tarybų Lietuvos rašytojai seną poetą visuomenininką išrinko Lietuvos T. S. R. Tarybinių Rašytojų Sąjungos revizijos komisijos pirmininku. Jis aktyviai dėjosi prie mūsų tarybinės literatūros ugdymo, sielodamasis jos reikalais, auklėdamasis žemaitijos krašto jaunuosius rašytojus.

Sunki liga pakirto poetą, bet jo kūryba ir šiandien gyva. Liaudis skaito poeto dainas ir eilėraščius, kuriuose mato savo praeities vargus ir žavisi poeto sukurtais naujojo gyvenimo paveikslais. Tiesa, Butkų Juzės kūrinuose pasitaiko klaidų bei trūkumų, susijusių su tuo, jog buržuazijos valdymo metais rašytojas buvo liberalinės buržuazijos įtakoje. Tačiau geriausi Butkų Juzės eilėraščiai, pasižymėdami savo realistiškumu, svetimi bet kokiai dekadentinei įtakai, aktualūs ir šiandien.

Pažangaus poeto ir visuomenininko literatūriniai darbai ilgam laikui liks lietuvių liaudies širdyje.

Gruzijos rytas

Leidžiuos nuo kalno kas rytas

Įprastu šlaito taku.

Lygina kalnu granitą

Saule įdeges žmogus.

Amžinas sniegas ant kalno,

Degina saulė žemai.

Vartosi kaltas po delną;

Greit bus ant kalno namai.

Mėlyną akmenį kala;

Ryt jį į sieną statys.

Polėkiamas mūsų nēr galo,

Mūsų svajonė plati.

Debesys plaukia pūkiniai

Ten paliai kalną žemai.

Vakar čia buvo dykynė,

Šiandien baltuoja namai.

Skyla nuo kalno granitas,

Sėda į sienas, gatves.

Nuostabus Gruzijos rytas

Visad akyse stovės.

T. TILVYTIS

GRUZIJOS ŠIRDIS

P. CVIRKA

Lankydamasis Gruzijoje, 1947 metais rašytojas Petras Cvirka parašė savo įspūdžius iš Gruzijos. Žemiau spausdiname ištrauką iš apybraižos „Gruzijos širdis.“

Štai iš Azerbaidžano sostinės, keliavę visą naktį, mes artinamės Kuros slėniui prie Gruzijos sostinės. Tie patys kalnai, ta pati žemė ir želmuo, tačiau jauti, kaip tavo širdis keičia klimatą. Jei Armėnija mums paliko karžygiškumo vaizdų, ilgamečių tautos kančių vaizdų, apvainikuotų laiminga apoteoze tarybinės santvarkos metais, jei tarybinis Azerbaidžanas mus stebino savo gigantišku šuoliu, kuri jis įvykdė vienu galingu įsibėgėjimu iš viduramžių tyrlaukių į vešlų savo tautinių galių suklestėjimo laikmetį, tai Gruzijos oras mums dvelktelėjo kaip tėvynė erelių, kurie savo žvalia akim, drąsiu skridimu ir skardžiu šauksmu pažadino tautas. Tikrai, toji istorijos ir žmonijos kančių grandis praeityje, didžiadvasė Prometėjaus, prikaltėjo Kaukazo kalnuose, legenda sujungė žmogų, gimusį mažame Gori batsiuivio namelyje.

Lydėdami akimis kalnus, matydami pailgus, grakščius veidus iš saklių langų, mes kiekvienoje gyvybės paraiškoje jautėme kažką giminingai brangų, tėviškai šiltą, mes jautėme didžiojo tautų vado sielos bruožus. Pradedant nuo geležinkelio sargo namelio ir baigiant Tbilisi naujais prospektais, rūmais, kurių grožis stebina dargi išpaikintą keliautoją, jauti, kad tai sukurta ir pastatyta vakar ir kad gyvenimas, jo jaukus praktiškumas, to gyvenimo žavesys pateiktas dosnia jo statytojų ranka tolimiems priemiesčiams ir fabričių rajonams, t. y. visur, kur gyvena žmogus. Yra pasaulyje miestų, kurie juos aplankiusiam palieka atmintyje kokios nors puošnios katedros paveikslu, kokių nors sunkiai suvokiamos skriaudos vaizdu, dirbtinės, sumeluotos gervės ir kultūros atspindžiu. Yra miestų, kurie rėdosi svetimomis, pagrobtomis plunksnomis, nusagstydami save blizgučiais. Yra miestų, kur tik perkama ir parduodama, pradedant žmogaus kūnu ir baigiant jo mintimi —

tai kapitalistinio pasaulio miestai. Tbilisi — naujos šviesos miestas, naujos žmonijos kūdikis, ir, tik patekęs į jo gatves, pajunti, kad tai socializmo šalies miestas. Ir pirma, negu tu gali sau atsakyti, iš kur Tbilisi tas skaidus oras, jo terasomis kylančių gatvių linksmumas, iš kur peizažo ir minios gyvumas, tas laimingas jaunystės klegesys, kai tave jau pagavo ir neša nepaprastas noras su kiekvienu čia būti pažįstamu, visur pabūti, viską pamatyti, patirti. Ką tik išgirsta gruzinų daina, gruzinų rašytojų knyga vitrinėje, vaisių krautuvės, teatrų afišos ir migdolų medžiuose čiulbą paukščiai, erdvūs muziejų ir institutų rūmų fasadai — visa tai dvelkia jaunyste, sveikata. Tai miestas be užslėptos kančios, be komercinio išskaičiavimo, be dirbtinės, kreivos šypsenos, tai miestas gražuolis. Tbilisi atviras visose savo gatvelėse, aikštėse, tartum vienos šeimos kiemas. Ir to jaunimo, grakštumo paslaptis darosi aiški, kai tu galvoji, jog socialistinio miesto planuotojai, architektai, darbininkai jį statė ne rentininkų, bankininkų, ne magazinų savininkų, ne fabrikantų pelnui, o piliečiams.

Tikrasis, šviesusis Tbilisi gimė tarybiniais metais. Mes atvykome į jį Spalio revoliucijos šventės išvakarėse, ir gruzinų sostinė apsikaisė šilkiniais transparentais, vėliavomis, pasi-puošė mylimų Tarybinės Valstybės vyrų portretais. Berijos aikštėje mes stebėjome tbilisiečių minias, praeinančias gyvu, triukšmingu sriautu pro vyriausybės tribūną. Gruzijos kalnuotąjį kraštą atstovaujančios tautos, kadaise garsios savo laukiniais papročiais, savo nesutramdomu kerštavimu ir broliųdiškais antpuoliais, nūnai — svanai ir kurdai, chev-surai ir armėnai, osetinai ir abchazai lyg margas vainikas praėjo bendrame būryje, ir jų rankose buvo kalnų gėlės ir švilpynės, styginiai instrumentai ir vėl gėlės. Nepasibaigę garsai, kuriuose suvokei pastorališką melodiją ir džigitų narsumo ritmą, šlovino Kaukazo tautų atgimimą. Ir visos šios laimingos, įvairiomis kalbomis kalbančios, įvairiais rašmenimis žyminčios savo vardus šeimos tėvas

buvo jų tarpe. Jie jautė jo nuolatinį rūpinimąsi jų gyvenimu, jų derliais, jų vaikų sveikata, jų lopšeliais, jų naujų miestų statyba, jų mokyklomis, jų elektros stotimis, įžiebusiomis šviesą ir davusiomis gyvybę tolimuose tarpkeliuose. Senesnieji iš jų, nūnai žilagalviai, jų žmonos dar gerai atsimena žemvaldžio riksmą, įpuolusio į jų vargingą kiemą su raitelių būriu ir čaižančio bizūnu senelių nugaras už duoklės neatidavimą, jie atsimena patrankų dundesį kalnų perėjose, kai, gindami savo namus ir židinius nuo carų ir šachų siautulio, žuvo jų vaikai. Religiniai prietariai ir puslaukinė buitis, slėgusi juos amžiais, stabdė ir žalojo tų nuostabiai judrių, guvių ir didingiems žygiams skirtų tautų tolimesnį ūgį. Chevšuras savo gimdančią žmoną užmūrydavo urve, svanas, negalėdamas savo mylimą mergaitę išpirkti iš tėvų didele duokle, ją vogdavo ir, lydimas pavojų, brangiąją savo širdies našta gabendavosi toli nuo gimtinės. Kraujo kerštas, menkas, tačiau išpūstas garbės supratimas ir tos garbės gynimas kartais nusinėdavo ištisų šeimos narių gyvybes. Begalinis dosnumas, kilniadvasiškumas buvo palydimas kruvinų prietarų. Tokia tai buvo Kaukazo tautų buities primityvi romantika, kuri tūlam buvo paranki, savotiškai graži, tik ne tų pačių tautų sveikai ateičiai. Ir visi tie šiurkštūs buities bruožai šiandien išnykę: juos pakeitė į tolimus aūlus ir sakles atėjęs žodis, pamoka apie tautų sugyvenimą, apie žmonių broliškumą, draugystę. Tarsi sniegu ir ledu sukaustytą, niūrią kalnyno viršūnę palietė švelni, glamonėjanti pavasario ranka... Ir chevšuras šiandien įgijo naują, prasmingą savosios buities supratimą; ir kadaise laukinio, plėšiko antspaudo pažymėto kurdo širdyje išsižiebė didžioji stalininė tiesa apie tautų brolybę, apie naujus žmogaus kelius. Iš po tautų kojų socialistinės revoliucijos sriautas, sujungtų milijonų valia, išplėšė tautinės ir materialinės nelygybės pagrindą. Kaukazo grožis įgijo gyvybingą prasmę. Praeik tu šiandien rūsčių ir šešėlingų Gruzijos tarpkalnių keliais, pasikelk į kalnus, ir kur besutiktum tu kalnietį, — piemenį, akmeniskaldį, vynuogynų ar citrusinių sodų kolūkietį, — tu patirsi jį žinantį savo valstybės reikalus, tu pajusi, kad tai valstybės pilietis, kalbą su tavimi apie derlių, apie šeimą, apie savo kaimo,

savo miesto ateitį, kalbą valst. interesų kalba.

Neįkainojamą vertę žmogui įgyja tėvynės, šeimos, mylimų sodų, laukų jausmas, kai jis žino, jog tai duota jam visiems laikams, kai jis mato, jog kiekvienas jo geras darbas vis didingiau puošia jo gimtinę, vis aukščiau kelia jo paties ir jo vaikų laimę, kai jis žino savo teisėtą ir nupelnytą vietą didžiajame valstybės organizme ir kada pati valstybė yra tapusi darniu jo kilnių troškimų ir pastangų instrumentu.

Gruzija, kaip daugiabriaunis brangakmenis, inkrustuotas aukso žiede, — šalis, apsupta vaizdingiausių kalnų, čia žingsnį žengsi, klausyk — jau kitų papročių sluoksnis, kita kalba, kita tauta, pusę kilometro pasikelsi, žiūrėk, kitas oras, kita augmenija. Ir vis dėlto čia visur jauti stiprius giminystės ryšius, darnų gamtos ir žmonių vieningumą. Ypač Gruzijoje, tokiam nedideliame plote, gali patirti visu ryškumu tą gyvybingą naujo gyvenimo spalvą. Susipažinę su tarybinės Gruzijos kultūriniais laimėjimais, su jos tautinės literatūros, muzikos, dailės, švietimo vešliausiu augimu, mes nejučiomis pagalvojame apie kai kuriuos mūsų jaunos respublikos inteligentus, tebenešiojančius, it sunkų akmenį po kaklu, vaikiškus nuogąstavimus apie tautinių kultūrų likimą tarybinėje valstybėje. Bereiktų tokiems tik pabūti nors porą dienų Gruzijoje, ir jie pamatytų, koks didelis skirtumas tarp skurdaus kultūrinio palikimo, kurį mes gavome po ponų valdymo Lietuvoje, ir kokie tautinės kultūros turtai sukrauti nūdienėje tarybinėje Gruzijoje trumpiausiu jos gyvenimo laikotarpiu.

Ir kur tu bebūtum tą valandą, ar Kazbeku grožėtumeis iš Dovydo kauburio, ar klausytumeis sriautingos Kuros šnaresio, ar į draugų sveikinimus atsakytum meiliu žodžiu, ar naktį pravažiutum pramoningus Gruzijos rajonus, ar tave džiugintų šimtus hektarų nusitęsę mandarinų sodai kadaise niūrioje, balomis telkšnojusioje Kolchidėje, — tavęs neapleidžia mintis, kad tu esi Stalino gimtinėje, kad šimtmečius svajotos žmonių svajonės, šimtmečius kovotos žmonių kovos už laisvę susikryžavo vienoje širdyje, susijungė viename prote, kaip daugelis kalnų upokšnių į vieną upę. Jis gimė Gori mieste, Kartalijos provincijos širdyje, kuri visuomet buvo Gruzijos širdimi.

LIET. NACION. IŠSIVADAVIMO PAGRINDAI

(Iš straipsnio "Kai kurie XIX amžiaus antrosios pusės lietuvių nacionalinio išsivadavimo judėjimo klausimai." Vilniaus Tiesa, 1953 metų bal. 8-9 dd.)

R. ŠARMAITIS

Lietuvių nacionalinio išsivadavimo judėjimas, prasidėjęs dar 19 amžiaus pirmojo pusėje ir ypač suaktyvėjęs to paties amžiaus antrojo pusėje, po baudžiavos panaikinimo, buvo susijęs su feodalinio gamybos būdo įrimu ir kapitalistinio gamybos būdo, kapitalistinių gamybinių santykių Lietuvoje įsigalėjimu. Krašte augo pramonės, vystėsi prekyba ir susiekimo keliai, didėjo valstiečių diferenciacija. Ėmė kilti miesto ir kaimo buržuazija, didėjo plačiųjų valstiečių masių nuskurdimas, gausėjo žemės ūkio proletariatas. Bekylanti lietuviškoji kaimo ir miesto buržuazija susidurdavo rinkoje su kitataute buržuazija. Caro valdžia varė mūsų krašte nacionalinės priespaudos politiką, nedavė galimybės lietuviškajai inteligentijai įsikurti gimtajame krašte.

Suvaržyta iš visų pusių lietuvių buržuazija ima judėti, ji "apeluoja į "savąsias apačias" ir ima šaukti apie "tėvynę", savo pačios reikalą atvaizduodama kaip visos tautos reikalą".

Taip kilo lietuvių buržuazinis nacionalinis judėjimas antrojo 19 amž. pusėje, kurio vėliau neišvengiamai liko laikraščiai "Aušra" (1883—1886), "Varpas" (1889—1905) ir apie juos besitelkiantieji veikėjai.

Prasidėjusio lietuvių nacionalinio išsivadavimo judėjimo savotiškumą, iš vienos pusės, sudarė tai, kad jis vyko tuo metu, kai kapitalizmas pasauliniu mastu 19 amžiaus pabaigoje ėmė peraugti į savo aukščiausiąją stadiją, į imperializmo stadiją, kai darbininkų judėjimo kilimo įbauginta buržuazija ima atvirai atsisakyti nuo demokratizmo skraistčių ir darosi vis labiau reakcinė.

Iš antros pusės, tas judėjimas aktyvizavosi carinės Rusijos sąlygomis, kurioje darbo žmonės kentė dėl gausybės feodalizmo liekanų, kliudžiusių Lietuvos gamybinių jėgų vystymuisi, dėl dvarininkų ir caro valdžios savivalavimo ir politinio beteisiskumo režimo. Aktualiausias to meto Lietuvos vidinio gyvenimo

klausimas buvo agrarinis klausimas. Pusė visos žemės Lietuvoje priklausė dvarininkams ir caro valdžiai. Valstiečiai troško dėl žemės stokos, reikalavo likviduoti dvarininkų žemvaldystę. Iš kartos į kartą buvo perduodami valstiečių skundai, kad dvarininkai pagrobė geriausias jų žemes. Tie skundai atsispindėjo ir lietuvių tautos priežodžiuose. Liaudis sakė: "Kur kalnelis, ten dvarelis, kur pelkelė, ten kaimelė". Valstiečiai puikiai suprato, kad dvarininkų gerovė, jų turtai kyla iš valstiečių išnaudojimo. "Kad nebūtų vyženočių, tai nebūtų gelumbočių", — kalbėjo lietuvių liaudis.

1863 metais Lietuvos valstiečiai, vadovaujami rusų revoliucinių demokratų pasekėjų A. Mackevičiaus, K. Kalinausko, Z. Sierakausko, masiškai pakilo į kovą prieš dvarininkų jungą, dėl savo socialinio ir nacionalinio išsivadavimo. Tačiau šis valstiečių sukilimas caro valdžios buvo žiauriai pasmaugtas. Agrarinis klausimas Lietuvoje, kaip ir visoje Rusijoje, tebelaukė savo sprendimo. Nacionalinė priespauda mūsų krašte po 1863 metų sukilimo numalšinimo dar labiau padidėjo ir įgyjo ypač barbarišką pobūdį.

Buržuaziniai nacionalistai iš "Varpo" mėgino pavaizduoti reikalą taip, kad po 1863 metų sukilimo Lietuva pasinėrė į letargišką miegą ir įbauginta tylėjo.

Iš tikrųjų gi, Lietuvos valstiečių kova prieš dvarininkus, prieš juos ginančią caro valdžią, kova dėl žemės nesustojo ir po 1863 metų sukilimo numalšinimo. Tai patvirtina išgarsėjusio "svieto lygintojo" Tado Blindos populiarumas liaudyje (Tadas Blinda žuvo Luokėje 1878 metais). Tai liudija ir archyviniai duomenys iš to laikotarpio, kada pradėjo formotis buržuazinis nacionalinis sąjudis. Štai keletas faktų iš Kauno gubernijos valstiečių kovų su dvarininkais ir caro valdžia 70-tųjų ir 80-tųjų pereinamojo amžiaus metų laikotarpiu.

Vienas stambiausių Lietuvos dvarininkų

kunigaikštis Mykolas Oginskis Rietave laikė specialų iš valkatų ir vagių sudarytą karinį būrį kovai prieš valstiečius. 1873 metais dvarininko ir jo karinio būrio savivaliavimai pasiekė tokį laipsnį, kad valstiečiai sukilo ir ėmė duoti atkirtį. Dvarininko samdinių puolimų atrėmimuose dalyvaudavo iki dviejų tūkstančių valstiečių, apsiginklavusių šakėmis, kirviais ir kitais ginklais. Kai kunigaikščio Oginskio karieta pasirodydavo Plungėje, iki 500 žmonių minia, jos tarpe moterys ir vaikai, vydavosi ir koliodavo kunigaikštį, apmėtydavo jo karietą purvais, įvairiai tyčiodavosi, vadindami jį už nuolatinis miesto ožkų areštus "didžiuoju ožkų ponu."

Eilė valstiečių maištų 1879 metais buvo Raseinių apskrityje. Sausio 13 d. atvykusi policija norėjo išvaryti iš Milgaudžių kaimo, priklausiusio Anelynės dvaro savininkui E. D. Grigorjevui, du laisvuosius žmones Mykolą ir Vincą Gaižauskus. Susirinkusi valstiečių minia iškėlė raudoną vėliavą, sumušė pristavą, neleido uriadninkams išvažiuoti iš kaimo. Policija šaudė į valstiečius.

Judėjimas valstiečių tarpe apėmė eilę Raseinių apskrities valsčių ir kaimų. Beieškant šio judėjimo dalyvių, buvo išaiškinta, kad valstiečiai rengia savo slaptus susirinkimus jaujose, renka pinigų judėjimui palaikyti, susisiečia su gretimų apskričių valstiečiais, taip pat kovojančiais dėl žemės.

Tarp kitų Raseinių apskrities valstiečių judėjimo vadovų buvo išaiškinti Jonas Rimkus, Kazys Drevinskis iš Anelynės dvaro, Mykolas Gaudrimas, Petras Gaižauskas iš Traklaukių kaimo, Antanas Greičius iš Milgaudžių kaimo, Juozas Spudvila, Jonas ir Vincas Nausėdos iš Vėžaičių kaimo, Antanas Gailius ir Stankus iš Jucaičių kaimo.

Kokiu mastu valstiečiai kovojo su caro valdžia ir dvarininkais, parodo kad ir toks faktas, jog 1882 metais Raseinių apskrityje, be policijos jėgų, teko panaudoti kariuomenę prieš 64 kaimų valstiečius.

1882 m. sausio mėn. pasipriešino policijai Kauno apskrities Pupkaimio kaimo valstiečiai.

1882 m. gegužės pabaigoje pakėlė maištą Ukmergės apskr., Sudeikių valsč., Ruklių kaimo valstiečiai.

1887 m. gegužės 11 d. policija atvyko į Pa-

nevėžio apskr. Naujamiesčio valsč., Kėmenų kaimą išmesti valstietį Joną Skrolį iš žemės sklypo, kurį norėjo pasigrobti dvarininkas Vladislavas Eidrigėvičius. "Atvykęs į vietą, — rašo Panevėžio apskrities ispravnikas Kauno gubernatoriui, — pristavas rado namo, kur gyvena Skrolis, vartus užrakintus dviem geležinėmis spynomis, o kieme pasirodė besanti minia žmonių iki 200 vyrų ir moterų, o taip pat parengti: purvinas vanduo, šluotos, akmenys, pliauskės ir kt., sunėtos, matyt, už puolimui. Paskelbus teisėjo sprendimą ir atvykimo tikslą, minia žmonių, vadovaujama atsakovo Skrolio sūnaus, šaukdama ir plūsdama puolė pristavą, mėtydama į jį ir buvusius su juo žmones akmenimis ir kuolais, dėl ko šis buvo priverstas pasitraukti." Tas pat pasikartojė Ostruvkos vienkiemyje, kur 250 valstiečių minia neleido išmesti iš sklypo Nikodemą Peleckio.

Tais pačiais 1887 m. gegužės mėn. valstiečiai masiškai su lazdomis ir akmenimis pasipriešino dvarininko Karpio mėginimams išmesti valstiečių šeimas iš sklypų Linkuvo vals. Tolminių folvarke, Gastonių dvare ir kt.

Masiniai valstiečių varguomenės maištai, ryšium su badu ir grūdų išvežimu užsienin, 1891 m. liepos-rugpiūčio mėn. įvyko Šiauliuose, Ukmergėje, Seredžiuje, kur valstiečiai neleido išvežti spekuliantams ir juos gynusiems policininkams grūdų. Mažesnio masto maištai tuo pat metu įvyko Telšiuose, Radviliškyje, Kuršėnuose, Tryškiuose, Luokėje, Kupiškyje, Anykščiuose, Kovarske, Viešintose, Užpaliuose, Raguvoje, Subačiuje, Debeikiuose, Skapiškyje, Zarasuose, Gargžduose, Vilkijoje ir kt.

Masinė valstiečių kova prieš dvarininkus, prieš policiją Kauno gubernijoje tiesiog suparalyžiavo caro administracijos veiklą.

Mes pateikėme šiuos gausius pavyzdžius iš masinės Lietuvos valstiečių kovos pereitojo amžiaus 70-ais ir 80-ais metais tam, kad būtų aišku, kaip toli lietuviškosios buržuazijos ideologai iš aušrininkų ir varpininkų tarpo buvo nuo šios liaudies kovos. Juk nei "Aušroje", nei "Varpe", nekalbant jau apie to meto klerikalų laikraščius, nieko nerašoma apie šią plačiųjų valstiečių masių kovą; ta spauda nedavė šios valstiečių kovos įvertinimo. Ji buvo sąmoningai nutylima, nes tos kovos pavaidavimas prieštaravo aušrininkų ir varpi-

ninkų skelbtai klasių taikos, keliaklupsčiavimo prieš carizmą politikai.

Kokia buvo išeitis iš XIX amžiaus pabaigoje susidariusios padėties? Kokiu būdu lietuvių tauta galėjo pasiekti savo socialinio ir nacionalinio išsivadavimo?

Kelias į nacionalinį išsivadavimą lietuvių tautai, kaip ir kitoms carinės Rusijos tautoms, ėjo per carizmo nuvertimą, dvarininkų žemvaldystės likvidavimą, šalies valdymo demokratizavimą.

Carizmo sutriuškinimas ir feodalizmo liekanų likvidavimas turėjo išvalyti kelią tolesniam paspartintam Rusijos gamybinių jėgų vystymuisi, šalies progresui, jos sudemokratinimui. Tačiau šis uždavinys galėjo būti pasiektas tik bendroje visų Rusijos darbininkų ir valstiečių, visų pavergtųjų tautų kovoje prieš patvaldystę, vadovaujant šioje kovoje darbininkų klasei priešakyje su jos revoliucine marksistine partija.

Kaip gi į visus šiuos pagrindinius epochos iškeltus uždavinius atsakė lietuvių nacionalinio judėjimo buržuaziniai ideologai? Ar kėlė jie svarbiausius tuo metu carizmo nuvertimo, feodalizmo likvidavimo, pilnutinio šalies sudemokratinimo uždavinius?

Ne, nekėlė. Būdami bekylančios, besiformuojančios lietuvių buržuazijos atstovai, jie buvo priešingi bet kuriam savarankiškam darbininkų klasės judėjimui, skelbė klasių taiką buržuazijos interesų vardan, siekė idėjiškai ir organizaciniu atžvilgiu pajungti prasidedantį darbininkų judėjimą buržuazijos interesams.

Nei aušrininkai, nei varpininkai nekėlė ir pagrindinio darbo valstiečių reikalavimo — likviduoti dvarininkų žemvaldystę, išspręsti šalyje agrarinį klausimą. Buržuaziniai liberalai J. Basanavičius, V. Kudirka ir kiti lietuvių buržuazijos ideologai buvo priešingi bet kurių socialinio išsivadavimo klausimų kėlimui "Aušroje" ir "Varpe" tariamos tautos vienybės, o iš tikrųjų buržuazijos interesų vardan.

Nekėlė jie ir carizmo nuvertimo klausimo, nors varpininkai ir griežčiau kritikavo pavienių vietinių caro valdininkų savivaliavimą, negu aušrininkai.

Išeidami iš klasinių lietuvių buržuazijos interesų, aušrininkų ir varpininkų ideologai apsiribojo vien nacionalinių liaudies masių rei-

kalavimų parėmimu. Šių nacionalinę priešpaudą kenčiančių liaudies masių reikalavimų parėmimu lietuviškoji buržuazija norėjo pelnyti "visos tautos" interesų gynimo aureolę, sutelkti aplink save platesnius darbo žmonių sluoksnius, pasinaudoti jų parama savo politinėms ir ekonominėms pozicijoms krašte sustiprinti, atitraukti darbo žmones nuo klasių kovos.

Nacionalinės laisvės reikalavimais Lietuvos darbo žmonės išreiškė savo pasipriešinimą carinei tautinės spaudos politikai. Paremdami šiuos, be abejo, progresyvius liaudies reikalavimus, aušrininkų ir varpininkų ideologai liberalai tuo pat metu skelbė taikstymąsi su carizmu, svarbiausiu socialinės ir tautinės spaudos nešėju, ir dvarininkais. Aušrininkai skiepijo Lietuvos darbo žmonėms nacionalinį nepasitikėjimą rusų ir kitomis tautomis, dažnai sutapatindami caro satrapus su rusų tauta. Nacionalinio atskirumo skelbimu buržuazijos ideologai norėtų Lietuvos liaudies mases izoliuoti nuo revoliucinio judėjimo Rusijoje ir tuo pačiu susilpninti išsivadavimo judėjimo, nukreipto prieš carizmą, išsivystymą.

"Aušros", kurios skiltyse sutilpdavo ir liberalai ir klerikalai, pozicija carizmo atžvilgiu yra visiems žinoma: ne kova, bet keliaklupsčiavimas prieš carą, įtikinėjant, kad caro valdžiai bus geriau, jei ji leisianti lietuviams spaudą. Šią poziciją galima pailiustruoti kad ir J. Basanavičiaus straipsniu dėl spaudos leidimo, kuriame jis, pvz., rašo: "Mes ir visa Lietuva tikimės, jog aukščiausiasis mūsų cėsorius išpildys maloningai troškavimą visos Lietuvos" (1883 m. "Aušros" Nr. 3, 82 psl.).

Aušrininkas P. Vileišis 1884 m. sausio mėn. 28 d. rašo "Aušros" redaktoriui J. Šliupui: "Girk vyresnybę, o ne peik jos, nes, teisybę sakant, mes nuo jos daugiau gero, ne kad blogo turime". Kitame laiške P. Vileišis jau pagiria J. Šliupą: "Sakai, kad su kunigais vado nekelsi. Labai protingas daiktas. Bet ir su ponais taip pat nekelk, nes tarp mūsų ponų yra ir atsiras daug..."

Eidami visuomeninės minties vystyme ne pirmyn, o atgal, aušrininkai, kaip ir kiti vėlesnių laikų buržuaziniai nacionalistai, stengėsi paniekinti didvyriškąją Lietuvos valstiečių 1863 m. kovą, vykusią su rusų revoliucinių demokratų šūkiais, atsirubežiavo nuo tos

kovos tradicijų.

Būdingas aušrininkų keliaklupsčiavimo prieš carizmą pavyzdys yra T. Žičkaus eilėraštis, išspausdintas 1884 m. "Aušros" Nr. 7—8 (279—280 psl.) ir paskirtas carui Aleksandriui III jo karūnavimo proga. T. Žičkus, pasivadinęs "Kauno rėdybos lietuviu Jonu Žvirbliu, šviesiausiojo karaliaus visų žemiausiu ir visų paklusniausiu valdoniu", rašo:

Nešiok, karaliau, aukso karūną,
Būdamas sveikatoj dvasės ir kūno!
Laikus ilgiausius nešiok, laimingas,
Teduod tai dievas tav maloningas!

Šiandien be skyriaus kalbos, tikybės,
Visi tur būti pilni linksmybės;
Betgi lietuvis kaipo tikresnis
Dėl savo caro tur būt linksmesnis!

Socialistai jo (t. y. lietuviu.— R. š.)
neapgavo

Kaip paklusnesnio karaliui savo —
Lietuvis dievą, kraštą mylėdams
Klauso ir caro kaip tik galėdams!..

Padaryk, care, tik tą malonę,
Lai spaudžias knygos ir mūsų šone!
Tai nors ant ugnies, jei prisakysi,
Šoksim už tave, pats pamatysi!

Kaip matyti iš eilėraščio, "Aušra" džiaugiasi, kad socialistai "neapgavo" lietuvių savo propaganda.

Taip kalbėjo "Aušros" publicistai viešai, o slapta nuo liaudies rengė atvirą suokalbį su caro satrapais. 1884 m. pradžioje J. Šliupas suorganizavo Marijampolėje 12 suvalkiečių (Kriaučiūno, Smilgiaus ir kt.) susirinkimą. kuriame buvo parengtas ištisas memorandumas Varšuvos generalgubernatoriui Gurko. Tarp kitų argumentų, kodėl caro valdžiai geriau yra leisti lietuviams spaudą, memorandumo autoriai nurodė, kad ši lietuvių spauda padės caro valdžiai išnaikinti liaudyje bruzdėjimą, "kurį iššaukia gandai apie žemės dalinimą, mokesčių sumažinimą, tarnavimo kariuomenėje panaikinimą ir t.t.", kad tai padės sumažinti liaudies kurstymus "prie įvairių vaidų, kuriais užsiima įvairūs tamsūs asmenys (servitutai, kurių dvarininkai būk nustoja, gauna gi valstiečiai ir t.t.)". Šį memorandumą J. Šliupas įteikė Gurkos pavaduotojui.

Jeigu paimsime varpininkų siekimus, tai

jie išdėstyti V. Kudirkos 1889 m. Varšuvoje sukurtos draugijos "Lietuva" įstatuose. Šiuose įstatuose mes turime reikalo su įprastiniais liberaliniais siekimais, įvykdomais carinės santvarkos rėmuose, be caro valdžios nuvertimo. Buržuazinį šių įstatų pobūdį parodo ir tai, kad draugijos kasos pinigai, pagal jų autorių sumanymą, turi būti panaudoti tokiems "kilniems" tikslams, kaip "uždėjimas ir šelpimas dirbtuvių (su mokslinyčia amatų) ir kromų lietuviškų", "užlaikymas žemės rankose lietuvių ir išpirkimas nuo svetimtaučių, šelpimas, pagerinimas ūkystės" ir t.t. Kitaip sakant, V. Kudirkos draugija "Lietuva" rūpinosi padėti lietuviškajai buržuazijai ekonomiškai pakilti, sustiprėti.

Gindamas bekylančios lietuvių buržuazijos ir buožijos interesus, "Varpas", kaip ir "Aušra", buvo prieš klasių kovą Lietuvoje. Jau pirmame redakciniame straipsnyje, nubrėždamas savo tikslus, 1889 m. "Varpas" Nr. 1 rašė, kad "talpinsime straipsnius tik tokius, kuriuos matysime naudingais abelai reikalams lietuvių, atmesdami visus dalykus, pavesčius užmanymui ar šio ar tokio lietuvių skyrio, nes mieris mūsų — tarnauti Lietuvai, negi skirtingoms Lietuvos partijoms" (1 psl.). Kadangi klasių Lietuvoje buvo ir klasių kova vyko, "Varpui" teko daug kartų sugrįžti prie šio klausimo ir "teoriškai" pagrįsti savo klasinės taikos propagavimą.

G. Landsbergis 1891 m., "Varpo" Nr. 12 rašė: "Neteisinga yra turėti neapykantą, norėti atkeršyti šitai bajorų kartai, sakysim, už skriaudimus praėjusio laiko. Tegul anų metų bajoras laikė žmogų už gyvulį etc., etc., bet tai jis iš tikrųjų tikėjo į tokią žmonių nelygybę; už tai gali tikrai gailėtis..."

Vadinasi, varpininkai už lietuviškosios buržuazijos ugdymą, už dvarininkų viešpatavimo išsaugojimą, prieš socialines reformas, o jei dvarininkai lupa devynis kailius nuo darbo valstiečių, tai jų reikia "tikrai gailėtis". Na, o kad ši išnaudotojų klasių gynimo filosofija būtų darbo žmonių akyse paslėpta, varpininkai pridengia ir pateisina ją "tautiškos vienybės" reikalu, vienybės išnaudojamųjų ir išnaudotojų, pastariesiems sėdint ant pirmųjų sprando! Štai kokią tautinę idiliją, štai kokią patriotizmą skelbė varpininkai.

Klasių taikos gynimo poziciją varpininkai

skelbė ir darbininkų atžvilgiu. 1896 metais, kada Lietuvos darbininkai jau pradėjo kurti savo politines organizacijas, "Varpo" Nr. 4 Motiejus Lozoraitis aiškina, kad jis ne prieš darbininkų organizavimąsi, bet, jo nuomone, "tokia organizacija galės įvykti pas mus tik tolimoj ateityje". Rengiantis tai būsimai darbininkų organizacijai M. Lozoraitis "Varpe" pasisako prieš "radikališką vaistą nuo ekonomiško pikto", t. y. prieš revoliucinę darbininkų kovą, o vietoj jos siūlo "steigti draugystes blaivumui prisitūrėti, knygynėliams taisytis, laikraščiams skaityti, kromams laikyti tenai, kur daug darbininkų iš savęs gyvena ir t. t."

Štai kaip varpininkai, tie buržuazijos interesų gynėjai, siūlė išspręsti darbininkų klausimą!

"Varpo" ideologas V. Kudirka buvo priešingas socialistiniam judėjimui Lietuvoje. Sužinojęs, kad Lietuvos socialdemokratų partijos nariai panaudoja savo reikalams "Varpo" ir "Ūkininko" ryšius per Vokietijos—Rusijos sieną, V. Kudirka apie 1899 m. rašo į Tilžę "Varpo" reikalų tvarkytojui-redaktoriui Lapinui: "Paskutinį laiką Socialistų partija per daug drąsiai pradėjo naudotis iš tarpininkystės mūsų Redakcijos ir eksploatuoti mūsų adresus."

Kadangi "Varpas" užimtas *tautiškais reikalais apskritai, o ne specialiai socialistiškais...* dėlto gi: *nė mūsų Redakcija, nė mūsų adresai tarpininkauti socialistų reikaluose negali* — taigi Socialistų partijos siuntinių per Redakciją "Varpo" nepriimk ir siųsk atgal. Tegul sau pasieško kitą adresą."

Išnaudotojų klasių interesų gynimo liniją varpininkai dar aiškiau gynė 1905 metų revoliucijos laikotarpiu. Štai, pvz., ką rašo 1905 m. gruodžio mėn. "Varpo" Nr. 11—12 vienas varpininkų ir Lietuvos demokratų partijos šulų K. Grinius:

"Per daug ir dvarponiams nēr ko bijoties. Nereikia mislyti, kad dvarų žemės bus tuojaus imte atimtos ir valstiečių kuopoms paskirstytos."

Nereikia manyti, kad valstiečiai turi dabar tuojaus išvyti dvarponius, paimti dvarus į savo rankas ir savaip tuojaus viską sutvarkyti.

Ne, tokių patarimų mes neduodame ir persergstame nuo tokių pasielgimų.

Naujas, teisingesnis žemės valdymas gali pamažu, ramiu keliu įvykti."

Štai už šitą nuoseklų išnaudotojų klasių interesų gynimą, už atsisakymą nuo kovos dėl caro valdžios nuvertimo net oportunistai iš LSDP vadovybės 1902 metais iš varpininkų susikūrusią Lietuvos demokratų partiją pavadino monarchistų partija. Lietuvos demokratų partija iš esmės buvo lietuviškų kadetų partija, stojusi už konstitucinę monarchiją.

Nenuostabu po to, kad demokratų partija išugdė liaudininką M. Sleževičių, kuris 1919 metais vadovavo buržuazinių nacionalistų vyriausybei, ugnimi ir kardu kovojusiai dėl Tarybų Lietuvos pasmaugimo, uoliai tame darbe padėdamas imperialistams. Pagaliau ir pats A. Smetona taip pat yra demokratų partijos auklėtinis.

80-ųjų ir 90-ųjų pereito amžiaus metų lietuvių klerikalų spauda taip pat uoliai gynė išnaudotojų klasių interesus, propagavo klasių taikos idėją, išstojo kaip aktyvi caro valdžios talkininkė kovoje prieš revoliucinį darbo žmonių judėjimą. Jeigu aušrininkai ir varpininkai — tie liberalinės lietuvių buržuazijos, buožijos ideologai — buvo įsitikinę, kad geriausiai sutelkti darbo žmones apie buržuaziją, užtikrinti jos pozicijų stiprėjimą galima su buržuazinio nacionalizmo, šovinizmo vėliava, dangstant klasinius buržuazijos reikalus tautinės vienybės, tautinės laisvės šūkiais, žaidžiant demokratizmu, opozicija cariniam režimui, tai klerikalai, būdami arčiau susirišę su dvarininkais, laikėsi kitos taktikos, — jie tų pačių tikslų siekė visų pirma su katalikybės vėliava, plačiai panaudodami darbo žmonių religinius prietarus, rūpestingai gindami katalikų dvasininkijos privilegijuotą padėtį visuomenėje, atvirai remdami carizmą.

"Atvirai išpažįstame, — rašė kun. K. Pakalniškis 1891 m., "žemaičių ir Lietuvos apžvalgos" 24 numeryje, — kad mūsų devizas iki šiol buvo ir toliau bus: katalikystė ir lietuviystė."

Klerikalai, kaip ir aušrininkai bei varpininkai, rūpinosi lietuviškosios buržuazijos ugdymu, jos ekonominiu stiprėjimu.

Klerikalai atvirai skatino darbo žmones būti paklusniais caro valdžiai. "Neraginame čia, brolyčiai, idant kibtumėtės už šaudyklių, peilių arba kardo... idant kariautumėte... su pa-

galba maištų arba revoliucijų, — rašo kun. K. Pakalniškis 1891 m. „Žemaičių ir Lietuvos apžvalgoj“ Nr. 24. — To neduok dieve! nes reikia žinoti, kad maištai arba revoliucijos tankiausiai ne tik jokios naudos neatneša, bet dar iškada suteikia“. Darbo liaudies skaudžiai jaučiamai carinei spaudai autorius kviečia „keliais legališkais priešintis.“

Kai caras Nikalojus II, norėdamas sustiprinti darbo žmonių engimo įrankius, leido kunigams statyti Lietuvoje naujas bažnyčias, reakcionierius kun. A. Dambrauskas — Adomas Jakštas 1896 m. „Tėvynės sarge“ Nr. 9 garbinto garbino carą šiais žodžiais: „...ir kaip žmogus išmintingas, suprasdamas, jog viešpatystei negali išeiti jokios blėdies iš atnaujintų arba naujų bažnyčių, anaipol, jog iš jų gali išeiti nemaža naudos, nes katalikai, susilaukę tame dalyke teisybės, greičiau prisiriš prie rusų Ciesoriaus ir karščiaus jį pamylės ir vierniaus valdžiai tarnaus, — rįžosi padaryti galą nenaudingam ir neišmintingam administracijos kišimuisi į bažnyčios reikalus... Melsime karštai dievo, idant ir kiti visų svarbiausi mūsų krašto reikalai, kaip tai: daleidimas lietuviškos spaudos, lietuviškų pradinių mokslynčių ir kiti, būtų taipogi Jo Mylistai Ciesoriui pranešti ir Jo visų aukščiausiu nusprendimu veikiai ir teisingai taptų atlikti, Ciesoriui ant garbės, o mums, jo vierniems padonams, ant naudos“. Klerikalai kvietė Lietuvos gyventojus būti dar ištikimesniais carui, kaip jo samdiniai valdininkai: „Dabar mes, lietuviai, laukdami nuo caro vis žmoniškesnio apsiėjimo su mumis, vis didesnės teisybės, matydami jog caras mūsų neužmiršta ir daug jau gero padarė ir da daugiau nori padaryti, mes, sakau, būsime ištikimesni (viernesni) už činauninkus, drįstančius priešintis jaunojo caro valiai... taigi mes padėkime carui priveikti senosios pakraipos činauninkus.“

Nėra reikalo įrodinėti, kad buržuaziniai nacionalistai klerikalai, lygiai kaip ir liberalai iš aušrininkų ir varpininkų tarpo, buvo socializmo priešai. Aš ne be reikalo sakau, — rašo kun. P. Bučys 1896 m. „Tėvynės sargo“ 12 numeryje, — kad socialistų mokslas paiks. Nes jie sako, kad visi žmonės turi būti lygūs ir turtu ir valdžia. Taip bus danguje, bet ne ant žemės“. Kunigai, kovodami prieš socia-

lizmo mokslo idėjų plitimą mūsų krašte, uoliai talkininkavo caro ochrankai, išdavinėdami socialistus dar 70-aisiais pereitojo amžiaus metais, o 1905—1907 m. revoliucijos laikotarpiu viešai iš sakyklų kvietė darbo žmones išdavinėti socialistus ochrankai.

Tokiu būdu lietuviškieji buržuaziniai nacionalistai iš aušrininkų, varpininkų ir klerikalų tarpo, paneigę mūsų krašto darbo žmonių revoliucines 1863 metų kovos tradicijas, gindami kylančios lietuvių nacionalistinės buržuazijos klasinius interesus, visa savo politika siekė užtemdyti darbo žmonių klasinę sąmonę, slopino revoliucinę liaudies masių energiją, stengėsi sukliudyti išsivystymą darbo valstiečių kovos prieš dvarininkus ir juos gynusį carinį režimą.

Jeigu visa aušrininkų ir varpininkų ideologų buržuazinė nacionalistinė politika kliudė mūsų krašte telkti demokratines revoliucijos jėgas, tai tas, žinoma, nereiškia, kad tarp autorių, rašiusių į „Aušrą“, „Varpą“ nebuvo nė vieno progresyvaus demokratinio elemento. Atskiri autoriai, arčiau susiję su darbo žmonėmis ir atspindėdami jų nepasitenkinimą, kėlė ir demokratinius reikalavimus, dėstė progresyvias materialistines pažiūras, kovojo su klerikalizmu (pvz., J. Mačys-Kėkštas, iš dalies P. Višinskis, J. Adomaitis-Šernas). Atmesdami V. Kudirkos buržuazinę nacionalistinę ideologiją, mes jo, kaip pasaulinės literatūros kūrinių vertėjo į lietuvių kalbą, kaip rašytojo, kritikinio realizmo atstovo, kūryboje galime taip pat rasti veikalų, kurie atspindėjo mūsų liaudies nepasitenkinimą carine spauda ir kurie lietuvių grožinėje literatūroje, be abejo, užima atitinkamą vietą. Ryšium su aštrėjančia lietuvių tautos kova dėl savo išsivadavimo XIX amžiaus pabaigoje iškyla įžymūs lietuvių rašytojai J. Žemaitė, J. Biliūnas ir kt., kurie savo kūryba daugiau ar mažiau teisingai išreiškė liaudies lūkesčius ir kurių veikalai pirmą kartą pasirodė „Varpe“, „Ūkininke“, „Darbininkų balse“ ir kituose tuo metu užsienyje leidžiamuose laikraščiuose.

Jeigu lietuviškojo buržuazinio nacionalizmo ideologai liberalai J. Basanavičius, V. Kudirka ir kiti aušrininkai bei varpininkai, nekalbant jau apie reakcionierius klerikalus, tebuvo siaurų bekylančios lietuvių buržuazijos klasinių interesų gynėjai, tai kas gi XIX am-

žiaus pabaigoje buvo mūsų krašte tikrieji liaudies atstovai, progresyvių idėjų skleidėjai, tikrieji patriotai?

Revoliucinį darbą, darbininkų, valstiečių ir inteligentų jėgų telkimo darbą kovai prieš išnaudotojus dvarininkus, fabrikantus, kovai prieš tautinę priespaudą, prieš carizma vedė tuo metu mūsų krašte marksizmo mokslo skleidėjai, marksistinių ratelių organizatoriai, revoliucinių socialdemokratinų organizacijų kūrėjai. Žymų vaidmeni šių veikėjų ideologiniame parengime suvaidino marksizmo klasikų raštai, o taip pat rusų revoliucinių demokratų veikalai.

Jau pereitojo amžiaus 70-ųjų metų pirmojo pusėj Vilniuje narodnikų ratelyje buvo skaitomas, nagrinėjamas ir konspektuojamas K. Markso "Kapitalo" I tomas, o taip pat K. Markso veikalas "Pilietinis karas Prancūzijoje". 80-aisiais metais revoliucinės moksleivijos, inteligentijos ir priešakinių darbininkų rateliuose Vilniuje, Šiauliuose buvo nagrinėjami rusų revoliucinių demokratų V. Bielinskio, A. Gerceno, S. Černyševskio, N. Dobroliubovo, D. Pisarevo raštai, o taip pat K. Markso ir F. Engelso "Komunistų Partijos Manifestas", "Kapitalo" I tomas, "Samdomasis darbas ir kapitalas", "Šeimos, privatinės nuosavybės ir valstybės kilmė", įvairūs G. Plechanovo ir kitų marksistų raštai.

Pirmoji rusų marksistų "Darbo išvadavimo" grupė dar 1883 m. pabaigoje pasiuntė į Vilnių savo atstovą, kuris čia suorganizavo grupę žmonių padėti transportuoti marksistinę literatūrą iš užsienio į Rusijos gilumą. 1884 m. vasarą vilniečių marksistinio ratelio nariai susirašinėja su P. Akselrodu ir kitais "Darbo išvadavimo" grupės dalyviais dėl marksistinės literatūros transportavimo kelių per Lietuvą.

Vienas iš pirmųjų Lietuvos socialistų, pirmosios lenkų darbininkų revoliucinės organizacijos "Proletariato" narys, palaikęs ryšius su "Darbo išvadavimo" grupe, buvo kuršėnietis Liudvikas Janavičius, žuvęs 1902 m. Sibiro tremtyje. Jis 1884 m. pradžioje apsilankė Ženevoje ir tarėsi dėl šios grupės leidinių išleidimo lietuvių kalba. Ne be L. Janavičiaus ir jo draugų pagalbos 1883 m., ryšium su caro Aleksandro III vainikavimu, pasirodė lietuvių kalba "Proletariato" atsišaukimas "Manifes-

tas artojams", kuriame buvo rašoma, kad caras valstiečiams žemės neduos, kad tiktai socialistai gina liaudies reikalus, kad "žemė turi priklausyti tiems, kurie ją arija; fabrikai—tiems, kurie juose dirba."

Marksistinių raštų plitimo įtakoje viešpatavusios ligi tol Lietuvos pagrindiniuose rateliuose narodnikinės idėjos pradeda netekti savo šalininkų. Antrojoje 80-ųjų pereito amžiaus metų pusėje marksistinių ratelių skaičius didėja, o 90-aisiais metais jie tampa masiniu reiškiniu, apimdami vis didesnę darbininkų masę.

Greta to, Lietuvoje prasidėjo darbininkų streiku kova, kuri kuo toliau, tuo vis labiau plėtėsi.

Gaivaliniai darbininkų streikai Lietuvos teritorijoje žinomi dar nuo 1861 m.

Ryšium su augančiu darbininkų judėjimu, dažnėjančiais darbininkų streikais, Rusijos marksistams iškilo uždavinys pereiti nuo darbo siauruose propagandiniuose rateliuose, nagrinėjusiuose marksizmo mokslą, prie plačios agitacijos darbininkų masėse, iškilo uždavinys "marksizmą sujungti su darbininkų judėjimu Rusijoje."

Dar 1895 metų pradžioje Peterburge įvykusiame socialdemokratinų grupių atstovų pasitarime, kuriame dalyvavo ir Vilniaus socialdemokratų atstovas, Leninas visu platumu iškėlė klausimą apie marksistinių ratelių uždavinius nuo propagandos siauruose rateliuose pereiti prie agitacijos darbininkų masėse.

Norėdamas išplėsti savo Peterburge kuriamos "Kovos sąjungos" ryšius su visos Rusijos socialdemokratais, Leninas 1895 metų rudenį apsilankė Vilniuje ir kituose Rusijos miestuose. Šis apsilankymas turėjo didžiulę reikšmę revoliucinių socialdemokratų pozicijoms Lietuvoje sustiprinti.

Nuo 1894 metų pabaigos Lietuvoje jau skaitomi ir platinami Lenino raštai. Šių raštų, lenininės "Kovos sąjungos" veiklos įtakoje revoliuciniai Lietuvos socialdemokratai F. Dzeržinskis, V. Balcevičius, K. Zalevskis ir kiti pirmieji pradeda kovą prieš nacionalistus darbininkų organizacijų eilėse, kovoja už visos Rusijos tautų darbininkų draugystę bendroje kovoje prieš carizmą.

Tolimesnį darbą dėl revoliucinės marksistinės darbininkų klasės partijos Lietuvoje su-

kūrimo varė "Iskra" ir jos idėjų vykdytojai.

Revoliucinių Lietuvos darbininkų klasės organizacijų, revoliucinės marksistinės darbininkų klasės partijos kūrimas mūsų krašte vyko glaudžiamame ryšyje su visos Rusijos darbininkų klasės kova. Darbininkų klasės, kaip pačios pažangiausios, pačios revoliucingiausios mūsų visuomenėje klasės formavimasis, jos organizavimasis vyko aštrioje kovoje prieš buržuaziją, prieš buržuazinius nacionalistus ir jų ideologiją. Atėjusi į istorinę areną darbininkų klasė sutelkė aplink save darbo valstiečius, visus darbo žmones ir vedė juos iki buržuazijos viešpatavimo sutriuškinimo, nacionalinės priespaudos panaikinimo, išnaudotojų klasių likvidavimo, iki socializmo pergalės mūsų krašte. Revoliucinė darbininkų klasė kova prieš išnaudotojus ir buvo aukščiausia patriotizmo forma buržuazinėje visuomenėje, o revoliucionieriai marksistai didžiausi savo tėvynės patriotai.

Tokiu būdu tikraisiais kovotojais dėl lietuvių tautos nacionalinio išsivadavimo iš carizmo jungo XIX amžiaus pabaigoje buvo ne lietuvių buržuazijos interesų gynėjai iš liberalų, aušrininkų ir varpininkų tarpo, ėjusių su buržuazinio nacionalizmo vėliava, vedusių taikstymosi su carizmu politiką, ir ne tos pačios buržuazijos gynėjai reaktionieriai klerikalai, atvirai rėmę carizmą. Ne! Tais kovotojais buvo visų pirma patys Lietuvos darbininkai su pirmaisiais Lietuvos marksistais, revoliuciniais socialdemokratais, nenuilstamai kovojusiais prieš oportunistų, nacionalistinės buržuazijos ideologijos skleidėjus darbininkų tarpe, vadovaudamiesi marksizmo mokslu, telkęsi drauge su visos Rusijos darbininkais ir valstiečiais į bendrą revoliucinę kovą prieš carizmą, prieš dvarininkų viešpatavimą, už savo socialinį, o per jį ir už nacionalinį išsivadavimą.

Atombombų pragarmė

J. J. KAŠKIAUČIUS, M. D.

Visi mes pagarbiai traktuojame mokslą, tikime į mokslo galybę. Mokslas taiso gyvenimą, padeda pergalėt gamtos kliūtis, teikia palaimą gyvybei. Gėrio ir gyvybės mokslas.

Bet žmonijos nevidonai, demoniškai vaipydamies ir grūmodami, pajungę gėrio ir gyvybės mokslą savo savanaudiškiems interesams, — padarė blogio ir mirties mokslą. Šiurpus Mefistofelio juokas...

Kai 1945 m. rugpiūčio mėn. atombombos sprogo viršum Nagasaki ir Hirošimos, krūptelėjo žmonija. Dar nebūta, negirdėta, neregėta tokio visiško, pilnutinio gyvybės naikavimo priemonė!...

Iš visų stebėtinų mokslinių pergalių, iš visų nuostabių mokslo pasiekimų šita pragarinė atominės energijos galybė yra šiurpiausia, baisiausia! Baisiausia savo pasekmėmis. Netik tos sprogimo akimirkos spirginančiomis pasekmėmis, bet ir šiurpulingomis nuolatinio radioaktingumo pasekmėmis.

Ką jau ištisi tūkstančiai, šimtai tūkstančių

žmonių per sekundę ištiško, suspirgėjo, gairais pavirto, tai tik viena pragarmės fazė. O ką gi velka paskui save tie nelemtieji radioaktyvingųjų dulkių debesys, kurie perima atmosferą ir stratosferą! Velka baisią, neišvengiamą kančių, kankynių, niekuo nenugalimų, nepagydomų, neprašalinamų ligų ir išsigimimų metų metais eilę, iki pat galutinės vėžiškos mirties!...

1911-13 m., netoli nuo Niūvarko, Yst Arenė priemiesty buvo nedidelė dirbtuvė ("Radio corporation of America"). Dirbo ten gal 80 darbininkų moterėlių ir merginų. Gamino jos tamsoje švytinčias laikrodžiams ir žadintuvams skaitmes — ciferblatus. Ant pažymėtų skaitmenų, su plonučiais šepetukais tėpliojo gelsvą radžio mišinio tešlele.

Regis, nieko čia tokio, lengvas, nekaltas darbas. Šviesu, švaru, geras oras. Kai kurios darbininkės lūpomis, seilėmis pavilgydavo šepetuką, padažydavo truputį tos gelsvos tyrės ir tepiodavo skaitmenis.

Po kelių mėnesių tūlos jų pablyško, apsilpo ir numirė. Iš pirmo ir priežasties nesusekė. Bet sirgimai ir mirtys pasikartojo. Jokie gydymai, jokios lignoninės ničnieko nereiškė. Po truputį išėjo aikštėn, kad čia kalto esama to nekalto pažiūrėt geltono radžio mišinėlio.

Iškilo keli teisminiai ieškiniai, už mirtį tos ar tos darbininkės. Valdžia pradėjo tyrinėti, sveikatos departamentas, — ir fabrikėlis tapo uždarytas. Darbininkės, prievaizdai, raštinės tarnautojai, kompanijos gydytojas ir pats fabriko viršila išvažinėjo savais keliais. Nebedirba, tai, regis, ir pavojaus nebėra.

Tačiau po trupučiuką patekę į organizmą radžio dulkelės neišvengiamai varė tolyn savo nuolatinio, amžino radioaktingojo skylimo darbą. Atskildamos ir žaibiškai virpėdamos

atomų dalelytės nuolatai erzino, bombardavo kūno audinius, skaldė, trupino kraujo ir kūno narvelius, kolei galiausiai atominio apsiuodijimo auka numirdavo baisaus gedimo ir deginimo mirčia.

Per keletą metų išmirė visos iki vienai ten dirbusios darbininkės. Kurioms teko ten padirbėti vos tik keletą dienų, tos netaip greit, bet ir jos nyko, silpo dešimt, dvidešimt metų, kol galiausiai visai nuvyto.

Kompanijos gydytojas, viršila, pora prievaizdų išvažiavo į šiltus vandenius, manė išsigelbėsia. Neišsigelbėjo. Išmirė visi, kurie nors ir trumpai pabuvo toje nelemtoje dirbtuvėlėje. Štai jums fatališka, niekuo o niekuo neprašalinama marinamoji, visanaikinamoji galybė.

DŽAZIŠKAS TRIUKŠMAS

PETRAS KRAPAS

Kartą turėjom čia pramogą vieną,—
Džaziškai buvo klaiki ta naujiena.
Surengė vyrai čionai kaliniai,—
Leido sargai — jiems rūpėjo seniai.

Aikčioja, žaksi kimiai mandolinos:
“Mėlynos dainos” ar kaip tai vadinas...
Birzgia garsai kildami pratisai,—
Nori nenori, o visgi klausai.

Vyras su rankom braukydamas piūklą,
Išveda gaidą savotišką, kuklą:
Stūgauja lyg ukelėlė laibai, —
Ko gi, vyreli, tu taip nustebai?

Taip, nuostabu, kad toks paprastas
[piūklas
Muziką daro — sakytum stebūklas.
Yr' išradingų žmonių ir čionai,—
Mažą tik dalį tu jų težinai.

Atnešė kitas va vyras kibirą —
Šluotkotis, virvė — ir muzika byra...
Įbestas kotas kibiro dugnan,
Virvė stora —tai styga tau—ir gan.

Improvizuotas taip jo instrumentas —
Taip ant greitųjų — į akį tau krenta...
Regis iš kurgi čia muzikai būt?

Vistik yra — tai tikrai įstabu.

Tampo jis virvę, tarytum kad stygą,—
Virvė ta birzgia, —jis pirštais ją myga:
Klaikūs iš to susidaro garsai,
Gaudžia grėsmingai, storai, pratisai.

Sudūzgė taktą tuoj bugnai, tamtamai...
Sutrenkė šokiai, atšiaurūs kankanai...
Taukši, kresnoja ir spardo grindis,—
Regis jie kojų nebesuvaldys.

Muzika ritmą pavarė šeltingą,—
Kvaitulio tarškia, riaumoja — paspringo...
Taktą pabrėžia pliaukšimai delnų—
Ir strapalionė, kūlimas kulnų.

Muzika, šokiai labiau dar įsiuto, —
Negrai žiūrovai sujudo, sukruto:
Galvas linguoja ir krato pečiais,
Gaikčioja, pliaukši, net trepsi šaižiai...

Muzikos ritmas karštai juos pagavo:
Nebenusėdi, — klaikiai sulingavo...
Muzikos, kojos, delnai tik tamtam:
Kvaila žiūrėti šitaip žmogui rimtam.

Dėkui: ta “muzika” vistik aprimo...
Aktoriai šūkaut pradėjo be grimo:
“Minstrelis” koks — kas čia juos

[suvaikys...

Niauri egzotika graižo akis.

Veiksmas neilgas, pasibaigė — ačiū,—
 Dalį programos gyviausiąją pačią,
 Rodos, kad dainos dabar sudarys,—
 Na tai ramiau — uždarykit duris.

Rėkia žmogynas burnon mikrofono,—
 Tai ir mauroja gargėdami tonai, —
 Lyg kad per stebulę eina balsai!
 Ai! netaip balsiai! Tu jau pridusai...

Ką gi čia jis? Tai gal "mėlyną dainą"...
 Gaila — melod'ja laukinė išeina:
 Nieko tikroviško bei realaus,—

Jovalas koks, jei tavęs kas paklaus...

Štai va bažnytiškas stoja kvartetas, —
 Taigi klausykis, žmogel pakerėtas:
 Harmoningiau šitie skamba balsai,—
 Bet tau širdies nepaglosto visai.

Bibliški, dvasiški "spiritualai",
 Klaikiai suambryti, bodūs be galo...
 Argi taip nieko geresnio nėra?
 Kaip tik tos dvasios miglynų švara?

Na, o paskui, taip sakyt į finalą —
 Vėl tas pats džazas, be krašto, be galo...
 Stūgauja, miauksi, kaip kas išmanys...
 Na, kaip sau norit, tai bent kratinys!

POETAS IR PILIETIS

N. A. NEKRASOVAS

Piliėtis

(Ieina)

Klausyk, poete:
 Gana miegot! Tu pats žinai,
 Kokiais laikais gyvent mums skirta;
 Kas širdį turi tiesią, tvirtą,
 Dar jaučia pareigą nūnai
 Ir kuriame gabumai slypi, —
 Argi tam lovoje vieta?..

Poetas

Sakysim, aš — ta retenybė,
 Bet darbo duokite tada.

Piliėtis

Naujiena dar! Darbų nestinga,
 Tu laikinai miegi, pabusk
 Ir ydas pliek negailestingai...

Poetas

Kitaip išvertus: "Nesiskusk!"
 Tačiau aš jau ne geltonsnapis,
 Ir tingis man kalbėt per daug.

(Ima knyga)

Didysis Puškinai! — Štai lapas:
 Skaityk ir rūščiai taip nešauk!

Piliėtis

Ne, tu ne Puškinas, poete!
 Bet kol dar saulės neregėti,

Gėdinga tau, gabiam, miegot;
 Tačiau tau dar didesnė gėda
 Laukus, padangę numylėtą
 Ir jūros grožį vien dainuot...

Ramu, dangus ir jūra šviečia
 Ir bando ginčytis, katras
 Iš jų šviesesnis, vos paliečia
 Vėjelis snaudžiantis bures, —
 Gražus, puikus keliauja laivas,
 Ramus kiekvienas čia keleivis,
 Lyg būtų jis jau ne tame
 Laive, o vaikščiotų žeme.
 Staiga sugriaudžia: vėtra griebia
 Bures draskyti, lenkia stiebą,
 Ne metas šachmatais čia žaist,
 Dainas dainuojant laiką leist!
 Šunelis, jausdamas pavojų,
 Ir tas piktai prieš vėją loja:
 Bet jam ir nēr darbų kitų...
 O tu ką veiktum tuo metu?
 Nejau, kajutėj atsiskyręs,
 Liūliuotum, įkvepiamas lyros,
 Tu klausą tinginių visų,
 Kad negirdėtų jie griausmų?

O ar lengviau brangiai tėvynei,
 Kada dainuoti tu imi?
 Visi įpratę begaliniai
 Čia rūpintis tik savimi.
 Beveik ant pirštų suskaityčiau

Visus, kam tēvišķē šventa.
 Padēk jiems, dieve!... O kiti čia
 Ar siekia gero jai kada?
 Vieni čia — vagys, grobia, ima,
 Ir saldūs dainiai čia kiti,
 Treti... išminčiai tie treti,
 Jie žino savo pašaukimą:
 Ramiausi, kad jų nieks nelies,
 Jie tiktai pliauškia iš šalies:
 "Kas pataisyt įstengs mūs kartą!
 Gal būt, ateis kiti laikai.
 Argi mums veltui žūti verta?
 Nekenkiam niekam — ir gerai!"
 Savimylų giliai klastinga,
 Šlykšti mintelė paslėpta.
 Ji, broli, paniekos verta,
 Ir tau tikėt jais pavojinga!
 Palik juos jų pačių kely,
 Skurdžius darbais, kalbom turtingus,
 Nebūk tu niekad nekenksmingas,
 Kada naudingas būt gali!
 Koksai sūnus ramiai žiūrėti
 Į motinos kančias galės,
 Kur rasi gerą tu pilietį,
 Kuris tėvynės nemylės,
 Didesnės gėdos būt negali...
 Į ugnį eik už savo šalį,
 Už įsitikinimus žūt...
 Ne veltui auką atnašauja
 Sūnus tėvynei, nes per kraują
 Laimėjimas tegali būt.

Dangaus tu išrinktas, poete,
 Tiesų skelbėjau amžinų,
 Neprivalai visai tikėti,
 Kad vargšas nevertas dainų!
 Tu netikėk, kad puolę žmonės;
 Jie sielas turi dar švarias,
 Ir tavo kilniosios svajonės
 Jų tarpe atgarsį suras.
 Būk piliečiu! Gyvenki dailei,
 Gerovei artimo žmogaus,
 Te visaapimančiai Meilei
 Tavasis genijus tarnaus;
 Ir jei gabumų tau nestinga,
 Jais pasigirti neskubėk:
 Kūryboj tavo stebuklingai
 Jie blykstelės kada vis tiek.
 Matai, kaip skaldo darbininkas
 Granitą į trupinėlius,
 Ugnis savaime žers, kur klius
 Nukritęs kūjis jo galingas.

Poetas

Baigė?... aš vos neužmigau.
 Per daug tu nori jau truputį!
 Kitiems patart išmintingiau —
 Pačiam reik genijumi būti.
 Ir siela turi būt tvirta,
 O mudviejų baikšti, menkoka,
 Save tik mylinti, varioko
 Sudilusio ji neverta.
 Norėdami garbe nušvisti,
 Nuo kelio bijome nuklysti,
 Pramintu einam takučiu,
 Jei kiek i šalį — tuo pačiu
 Pražuvęs jau! Todėl poetas
 Menkystės ženklų pažymėtas.
 Kas kita tau, piliečiui, štai:
 Nuo lopšio Mūzų nepatyręs,
 Kaip nori elgtis įpratai,
 Ir, kilnų tikslą pasiskyręs.
 Darbe, žmogau, sėkmingai auk...

Pilietis

Kad šitaip sprendi, aš per daug
 Nesužavėtas. Tau jau reiktų
 Rimčiau galvoti šiuo metu:
 Gali nebūti poetu,
 Bet piliečiu — būt privalai tu.
 O kas pilietis? Jis ir bus
 Tėvynę mylintis sūnus.
 Užtenka mums pirklių, kadetų,
 Bajorų, valdininkų tų,
 Pakankamai čia net poetų, —
 Piliečių reikia paprastų!
 Bet kurgi jie? Kas ne kūrėjas,
 Senatorius, karys šaunus,
 Plantatorius, tiesos skelbėjas, —
 Kas čia gimtos šalies sūnus?
 Kur tu? Sakyk! Tyli be galo.
 Ligi kilnaus jo idealo
 Nūnai poetui dar toli!
 Bet jei yra čia tas pilietis,
 Kaip turi ašaros jam lietus!...
 Tu lygintis su juo gali?

Štai vėtra laisvės luotą mėjo
 Ir į bedugnę greit nutrenks,
 Išgirsi šaukiant tu poetą,
 Pilietis gi tylus iš lėto
 Po jungu galvą tik palenks.
 Kada gi, bet tyliu... Mūs garbei,
 (Tąsa ant 36 pusl.)

LITERATŪROS APŽVALGA

IŠ DARBININKŲ KLASĖS ŠIRDIES

Iš Britanijos industrinės srities gilumos, iš vietovės ant Anglijos Škotijos sienos, į mūsų šalies auto-centrą, į Detroitą, atvyko vidutinio amžiaus tylus, kuklus metalistas. Tai buvo laikai, kuomet Fordas (ir su juomi Fordui ir Fordams tarnaujanti spauda) arogantiškai tikino pasaulį, kad Fordo darbininkai niekad nebus organizuoti į unijas. Tai buvo laikai, kuomet prie konvejerų stovintieji Fordo darbininkai bijojo net pašnibždomis minėti žodį unija. Tai buvo laikai, kuomet tūkstančiai šios greitai augančios pramonės darbininkų buvo šnipų gąsdinti, mušeikų terorizuoti, išdavikų apvilti ir suvedžiotųjų mulkinti.

Tylusis škotas stėjo dirbti Fordo didžioje dirbtuvėse. Bet jo paviršutiniškas tylumas nerodė tikrojo žmogaus,—toli ne: jis, Bill McKie, atvyko su įsitikinimais ir žinojimu, su klasiniu susipratimu, su kovos patyrimu. Jis atvyko tradicinis unijistas ir socialistas. Kur darbo klasė, ten jos kova, ir ten Bill McKie jautėsi namie.

Bet kur ta kova? Ji turėjo būti kur nors, tą McKie suprato. Bet kur? Aplink jis matė darbininkus, kurie stovi ištisą dieną prie savo vietos nesikalbėdami viens su kitu, kurie bijo prasižioti, jis matė šnipus, sargus ir agentus aplink, ir jis matė, kad nežiūrint garsinimo apie aukštas algas ir geras darbo sąlygas, Fordo darbininkai randasi vortinklyje begailestingo kraujo siurbiančio voro, kuris neleidžia savo aukai nei zurzėti. Bet tas zurzėjimas turi būti kur nors, ir Bill McKie jo klausėsi ausis prie žemės pridėjęs. Jo išauklėjimas Britanijos darbininkiškame judėjime jam neleido prarasti vilties.

Keli metai vėliau Bill McKie buvo ta judamoji jėga, ta žiežirba, kuri skynė kelią liepsnai Fordo darbininkų organizavimo pavidale.

Ir dabar keli metai vėliau paskutinė didžioji anti-unijinio Amerikos kapitalizmo tvirtovė krito: Fordas pasidavė, darbininkai, Bill

McKie vadovybėje, laimėjo.

Bet tarp pradžios ir finalo, kiek kovų, kiek kraujo, ašarų ir kančių. Kaip toje didžioje bedarbių demonstracijoje prie Fordo fabriko vartų, kuomet policijos kulkos paguldė į karsčius Joe York, jauną komunistą ir Joe Bussell, Coleman Leny, Joe DeBasio... Bill McKie radosi ten, su demonstrantais, jų galvinyje. Bill McKie radosi šimtuose ir tūkstančiuose mažų mitingų ir susirinkimų, dažniausiai slapty, kuriuose buvo organizuojama automobilistų unija. Bill McKie su savo škotišku akcentu, dieną iš dienos ir iš savo širdies gelmių, kalbėjosi su slavais, italais, vengrais, lietuviais ir kitais sveturgimiais darbininkais, kurie dirbo pas Fordą. Ir jis kalbėjosi su negrais, kurie buvo pristatyti prie pačių sunkiausių ir pavojingiausių darbų, liejykloje.

Atvykęs iš Britanijos įsitikinęs marksistas, atsivežęs su savimi marksizmo klasikų ir kitas teoretines darbininkiško turinio knygas, nors savamokslis, Bill McKie daug studijavo, ir jis taipgi greit susipažino su Amerikos darbininkų judėjimo istorija. Daug jam tame padėjo jo žmona, geriau išmokslinta, kuri jam taipgi padėjo susipažinti su grožine literatūra.

Kovų sukūryje, ir susipažinimo su Amerikos darbininkų judėjimu procese, Bill McKie pažino, kas aukščiausiai laiko iškėlę Amerikos liaudies kovų vėliavą: jis įstojo į Komunistų Partiją.

Bill McKie, kurio draugų iškovota unija šiandien randasi laikinai rankose tokių vadų kaip Reutherio, iki šios dienos gyvena Detroitė. Senas darbininkiško judėjimo patriarchas gal būtų susilaukęs nekrologo kada nors po jo mirties, ir apie jo kovingo gyvenimo kelią kol kas būtų žinoję tik tie, kurie artimiausią susipažinę su auto darbininkų organizavimo istorija.

Bet, laimei, atsirado jaunas autorius, kuris rado reikalo ir įkvėpimo knygos formoje kar-

tu nušviesti Bill McKie gyvenimo kelią ir UAW istoriją, kas, pagaliau, yra vienas ir tas pats. Ir International Publishers leidykla knygą išleido.

Tos knygos autorius yra Phillip Bonosky, bet apie jį vėliau.

— — — —

Apie knygą "Brolis Bill McKie" labai palankiai atsiliepė visi pažangūs kritikai. Buržuazinė spauda tą knygą pilnai ignoravo, — dabar ne laikas visokiems "Times'o" Prescott'ams ir jam panašiams nagrinėti knygą, kurios įvadą parašė William Z. Fosteris. Ir tas atsiliepimas, įvertinamas iš vienos pusės ir ignoravimas iš kitos, yra didžiausias komplimentas autoriui ir kūriniui, nes tai kovingas kūrinys, nepretenduojantis į "bešališkumą", kūrinys, kuris aiškiai ima poziciją.

Kad praveisti savo mintis, "Brolis Bill McKie" ("Brother Bill McKie") autorius nesibaido "nukrypti" nuo novelinio stiliaus, įterpti ką buržuaziniai kritikai vadintų "žurnalizmu." Jis aiškina, nušviečia, derina įvykius, duoda pastabas apie vėliau įvyksiančius dalykus, ir ne vien per savo charakterių veiksmus ir apibūdinimą, bet tiesioginiais įtarpais. Ta prasme Bonoskio "Brolis Bill McKie" yra vykusi kombinacija stylių, ir vykusi todėl, kad ji išplaukia iš bendro įsitikinimo.

Mums, tačiau, rodosi, kad knyga turi vieną pagrindinį silpnumą: prieš mus vaizduojama kova už organizavimą, tam tikru laipsniu darbininkų buitį pačiuose fabrikuose, bet mes nematome fono, tai yra, tų darbininkų naminių, kasdieninio, gyvenimo. Dėl tos priežasties tam tikrais protarpiais mes jaučiame gyvo elemento stoką.

— — — —

"Brolis Bill McKie" yra svarbi knyga, ir mums, lietuviams darbininkams ji turėtų būti nepaprastai įdomi. Daugelis mūsų dirbo me tose industrijose, daugelis mūsų buvome tose kovose, kuriose dalyvavo ir kurioms vadovavo Bill McKie. Iš tos knygos skaitytojas semsis įkvėpimo ir ateičiai, nežiūrint, kokia sunki ji nebūtų.

Bet mums lietuviams ta knyga svarbi ir dėl savo autoriaus. Jis Phillip Bonosky, "Masses and Mainstream" redakcijos narys, daugelio apysakų autorius. Bet Bonoskio tėvo pavardė buvo Baranauskas, ir jaunas Phillip savo moti-

nos buvo vadinamas Feliksu, — ar "Peliksu." Jonas Baranauskas, Felikso tėvas, buvo lietuvis imigrantas, buvęs valstietis, kuris šio šimtmečio pradžioje atvyko į šią šalį ir ilgus dešimtmečius dirbo plieno pramonėje Duquesne. Jonas Baranauskas ir Felikso motina, buvusi Barbora Mačiulienė, išaugino savo sūnus liaudiškai darbininkiškoje dvasioje, unijų dvasioje, nors jie nebuvo pilnai klasiniai susipratę ir bendrai linko prie katalikiško judėjimo.

— — — —

Kaip iš Baranausko pasidarė Bonosky? Ta pati sena pasaka kaip iš Gudelių pasidarė Goodmanai, iš Andriuškevičių Andrews'ai ir panašiai. Šiuo kartu lietuviška pavardė transformavosi į lenkišką, ne anglosaksišką, bet tai vienas tų kuriozų. Mes esame sutikę lietuvių, kurių pavardės transformavosi į airiškai-škotiškas, vokiškas, žydiškas, skandinaviškas...

Phillip Bonosky gimė 1916-tais metais, ir dar vidurinėje mokykloje susidomavo radikališkomis idėjomis. Krizė siautė šalyje, kuomet jis paliko mokyklos suola, ir gabusis jaunuolis, žiūrėdamas į prieš jį atsiskleidžiantį pasaulį, matė turtingą, plačią mūsų šalį, kurioje, betgi, bedarbių milijonai ir jaunimui vilties nei krislo. Jis dirba nekurį laiką, keliauja prekiniais traukiniais kaip daugelis jaunimo tuo laiku, atvyksta Washington, kur jam po ilgų pastangų pasiseka įstoti į Wilsono mokytojų kolegiją. Bet po dvejų metų mokslo jis priverstas grįžti namo, kur stoja dirbti kartu su tėvu plieno įmonėje.

Phillip Bonosky tuo laiku jau pilnai susipratęs kovotojas, ir jis taipgi turi svajonę: padėti kovai kūryba, kuri, jis jautė, jo galioje: literatūra. Jis sutinka rašytoją Mike Gold, kuris jam duoda padrąsinimo. Jis rašo, kūrta ir studijuoja, dirba, vargsta ir vėl rašo, rašo, rašo...

Apie 6 metai atgal "Masses and Mainstream" atspausdina jo pirmą apysaką. Trumpas laikas prieš tai kitą jo apysaką buvo atspausdinęs žurnalas "Colliers". Kiti žurnalai jo raštus pradeda spausdinti, ir kai kurios jo apysakos išverčiamos į švedų ir norvegų kalbas. Po to kitos apysakos, atspausdintos pažangiuose Amerikos leidiniuose, išverčiamos ir

(Tąsa ant 36 pusl.)

MEDALIS

N. MESSECHKOV

Vaizdelis iš gyvenimo Bulgarijoje

Įsisupusi švelnučiuose baltuose debesyse saulė jau sėdo žemyn. Iš laukų dvelkė šiltas vėjelis, sušlamėdamas medžiuose ir žaisdamas sidabriniais motinos Nedėlios plaukais, prasiskverbisiais iš po skarytės.

Senoji moteris sėdėjo po žalia obelimi, kurios šakos sviro po buinių lapų svoriu. Jos akys ramiai apsistojo ją apsupančiame darže. Ant kelio nuo kaimo aikštės ji pastebėjo Kaimo Tarybos rūmų prižiūrovo Mikailos figurą. Jisėjo link jų.

Stabtelėjęs ties tvorele jis linksmai šūktelėjo:

“Tai džiaugsmas jūsų namams, motina Nedėlia. Ar jau paruošėte vyną?”

“Džiaugsmas? Koks džiaugsmas? Žmogau, kalbėk aiškiau!”

Mikaila nusišypsojo, nusiėmė raukšlėtą kepurę, rankove perbraukė sau kaktą ir rupiai atsakė:

“Tai viskas, kiek jums pasakysiu... Turėsi mane pavaišinti!”

“Nejaugi man nepasakysi?” senutė motina Nedėlia pašoko ant kojų ir nuskubėjo prie durų. “Eik šian į vidų, pavaišinsi.”

“Vėliau! Dabar aš skubinuosi,” atsakė Mikaila, ir apsigrižo išeiti.

“Slapukiškas tu vyrelis! Neišleisiu, kol nepasakysi,” pabaugino ji sučiupusi jį už alkūnės. “Apie kokį džiaugsmą tu kalbi? Ar kas nors mūsų vaikams?”

Mikaila nusijuokė.

“Džiaugsmas, motina Nedėlia, džiaugsmas jūsų namams!” O paskui, pasilenkęs, jai į ausį pakuždėjo: “Tas dar tebėra sekretu..... Bus medalis.”

“Medalis? Kam?”

“Viskas, ką galėjau jums dabar pasakyti. Medalis, atpildas.... Pranešimas ką tik atėjo Kaimo Tarybai. Prezidentas pasakys kam jie tai suteikė,” ir nuėjo sau gatve.

“Čiauškalias!” sumurmėjo senoji motina Nedėlia lydėdama jį nusivylusiu žvilgiu. “Pasakė, kas jam galvon užėjo ir nuėjo sau.... Kad nors būtų pasakęs, kam tą medalį duos!”

Ji sugrižo į savo kedę po obelimi.

Kam tą medalį duotų? Ivan buvo pirmuoju Kooperatyvo Fermoje, neigi Marinas jam užleido garbės pozicijų... Georgi, savą ruožtu, puikiai pasižymėjo avių auginime... Dinko veikia kriaucių kooperatyvo prezidentu... Mončio, jauniausias, vairavo traktorių. Visi penki buvo geri vaikinėliai—žmonės juos mylėjo ir statė pavyzdžiu. O gal vienai iš jos dukterų? Bonka vadovauja grupei. Mika juos visus pralenkė nuėmimo derliaus. Kuris galėtų būti? O gal viena jos marčių?... Dimitra?... ar Nikolina?

Ne, Nikolina turi kūdikį, ji perdaug užimta juomi, kad galėtų atsižymėti kur kitur. Taip, daleistina, kad bus Nevianka ar Dimitra, jos buvo taip geros savo darbe.

Motina Nedėlia sunkiai įknibo savo spėliojimuose kam teks medalis. Jai atrodė, jog kiekvienas yra jo vertas.

“Juk galėtų būti ir pats jauniausias, Mončio, jis taip ryžtingai dirba, visas kaimas jį myli....” Jei Nicola nebūtų buvęs kalnuose nušautas policijos, jei Bogdanas nebūtų kritęs fronte netoli Dravos, toki, koki narsūs jie buvo, taip darbingi ir taip pažymūs viskame, kokiais jie buvo, motina Nedėlia būtų galėjus ir ant jų krūtinės medalius pamatyti.

Saulė jau nusileido. Šiltai dvelkianti oro sriauja stiprėjo ir sklido žemyn prieblanda.

Tą vakarą, kai vienas po kitam sūnūs, dukterys, marčios ir anūkai visi susirinko namo, motina Nedėlia jiems pasakė naujieną. Bet tik tai Mončio, jauniausias, pirmasis apie tai prabilo šeimai susėdus vakarieniauti.

“Tikriausia gavėju būsiu aš. Aš dirvas suariau greičiau skirto laiko...” “Juk galėčiau taip jau lygiai būti ir aš,” sušuko Georgi. “Tik pagalvokite, kaip gerai aš dirbau prie avių.”

“Dėl ko-gi ne Ivan ar Marin? Jie pirmąja Kooperatyvo Fermoje. O kaip su manim?” atsiliepė Dinko. “Juk dėka mano pastangoms kriaucių kooperatyvas užėmė pirmą vietą ne tikai mūsų kaime, bet ir visoje šalyje.”

“Kas būtų, jeigu viena iš moterų?” prasi-tarė Nikolina. “Bonka ir Mika yra geru pa-

vyzdziu visoms, Nevianka ir Dimitra taip pat nėra blogesnėmis... Savęs neskaitau, nes kūdikis paima visą mano laiką."

"Sakykite, ką norite, bet tikriausia būsiu aš," užreiškė Mončio, išdidžiai atsistodamas. Aš taip sunkiai dirbau, viso kaimo dirvas suariau...."

"Tartum kad tu vienas būtumei sunkiai dirbęs," piktokai jam atšovė Bonka.

Prasidėjo argumentas.

"Nutilkite, vaikai! Kadangi būsite vienas iš jūsų, garbė bus mums visiems," motina Nedėlia užbaigė ginčą. Jeigu vienam dabar, kitas bus sekamas. Jūs visi verti medalių."

Kai tik tuo laiku sulijo šuo ir visi anūkai sykiu nuskubėjo atidaryti duris. Dar momentas ir kambarin įžengė Kaimo Tarybos prezidentas, linksmai nusiteikęs.

"Labas vakaras visiems!" tarė jis.

"Mielai kviečiame, Assen," atsiliepė senoji moteris. "Šis žmogus pasakys mums, kuris iš jūsų gausite medalį!"

"Tai jau girdėjote apie tai, ar ne?"

"Mikaila priminė, bet aš ne pilnutinai supratau. Pasakyk man, kuris tas laimingasis.

"Ar pati negali atspėti?"

"Aš visus vaikus vienodai myliu. O jie visi toki geri, kad nežinau ką mislyti."

Prezidentas nusišypsojo ir apžvelgė visus kambaryje. Visų akys įsibėdė į jį. Net kvėpuoti nustojo, visi laukė, ant kurio jo akys sustos. Nei vienas neišdrįso žodžio tarti. Apžvelgęs visus, prezidentas kytruoliškai prasiūokė ir tekšnodamas senai motinai Nedėliai per petį pasakė:

"Medalis yra jums, motina Nedėlia, taip, jums! Tik pažvelk į tuos savo užaugintus sūnus ir dukteris! Ar manai, kad tai menkas darbas? Devynis suteikė pasauliui... Du iš jų krito, bet ne veltui. Lai gyvuoja ilgiausia likusieji, džiaugsmas jums, nauja viltis mums. Jūsų nuoveikis yra didis. Rytoj išvažiuosi į Sofiją. Ten jums išeis medalį ir garbės lakštą.

"Bet, kaip tai... Aš maniau, kad vienas iš vaikų... o dabar jūs....!"

Jos akys suvilgo. Linksmi veidai apspito ją iš visų šonų, o viena marti sušuko:

"Mūsų motina tikrai yra mūsų pasididžiumu. Kaip aš džiaugiuosi!... Prašau sėstis, presidente, išgerkite su mumis stiklėlį vynu.

Jūs mums atnešėte tokias geras žinias!"

Ji pasišokėdama linksmai išbėgo iš kambario atnešti to, kas reikalinga svarbiam svečiui tinkamai priimti.

"Taip ir gerai, o nei vienas apie ją nepagalvojome," išmetinėjo marti pati sau, atsiūrusi už durų.

Sekamą dieną motina Nedėlia sėdo į traukinį keliauti Sofijon. Per atvirą langą į jos kompartmentą pūtenantis vėjelis glostė jos veidą. Bet ji to neįjutė, nes ji buvo giliai užsimąsčiusi... Tiek daug metų ji sunkiai prakaitavo užauginti savo vaikus. O po vyro mirties nebuvo nei vieno, kas pagelbėtų, net kas tartų padrašinanti žodi. Nežiūrint to visko, jai pavyko. Juos visus išaugino gerasis ir naudingasis vyrais ir moterimis. Dabar visas kaimas juos gerbia, o tas pripildė jos širdį ramybe ir pasitenkinimu.

Niekad jai nebuvo kilusi net mintis, kad bent kas pagalvotų ją už tai apsteikti medaliu. O vienok....

(iš Bulgaria Today)

Komercinės spaudos galybė

Viso Amerikoje išleidžiama 1,780 dienraščių, kurių bendroji cirkuliacija yra 52,845,551.

Pagal tiražą stambiausias dienraščias yra sekami:

N. Y. News,	kasdien	2,241,000	sekmad.	4,322,000
N. Y. Times	"	544,000	"	1,173,000
N. Y. Mirror	"	1,031,000	"	2,085,000
N. Y. Journal	"	734,000	"	1,186,000
N. Y. Herald-Trib.	"	340,000	"	675,000

Be to, Amerikoje išleidinėja 546 "Sunday Newspapers", kurių bendrai tiražas — 46,398,000. 8,386 savaitraščių su 13,302,000 tiražo.

Žurnalai:

Išeina daugybė žurnalų, kurių bendrai tiražas apie 83,000,000.

"Readers Digest" turi Jungt. Valst 9,000,000 skaitytojų, užsieniuose — 5,900,000.

"Life" — 5,305,000.

MOKSLAS LIETUV. GAMTOS PERTVARKYME

Tikrai įdomūs ir didingi dalykai vystosi šių dienų Lietuvoje. Kaip visose tarybinėse respublikose, taip ir Lietuvoje prasideda milžiniškos pastangos pertvarkyti gamtą. O čia jau mokslo reikalas. Tikrai mokslo pagalba Lietuvos žmonės galės ilgainiui įvesti gamtinius pakeitimus, kurių tikslas iškelti iki tol negirdėtos aukštosios visos liaudies medžiaginį ir kultūrinį lygį.

Kaip greitai ir kokiame laipsnyje tie pasiekimai bus pasiekti, dabar dar sunku pasakyti. Bet mums labai įdomu susipažinti su mokslo daromomis pastangomis gamtos pertvarkymo darbuose. O informaciją suteikia profesorius K. Bieliukas savo straipsnyje "Gamtos pertvarkymo darbai", "Tiesa", bal. 26 d., 1953), kuriame, kalbėdamas apie Lietuvą, tarp kitko, jis rašo:

"Tarybų Sąjungos Komunistų partijos XIX suvažiavimo direktyvose daug vietos paskirta Tarybų Lietuvos liaudies ūkio pakėlimo ir tolesnio jo išvystymo klausimams. Vykdamas tolesnį Lietuvos TSR industrializavimą, bus padidintas 2—2,5 karto elektros energijos išdirbis, išvystyta Kauno hidroelektrinės statyba ir atlikti projektavimo-tyrinėjimo darbai naujoms hidroelektrinėms statyti tiek Tarybų Lietuvoje, tiek Pabaltijyje apskritai.

Komunizmo statybos yra visaliaudinis reikalas. Kiekviena tarybinė tauta įneša savo indėlį į komunizmo statybas. Lietuvių tauta taip pat aktyviai dalyvauja savo darbu didžiosiose mūsų šalies statybose. Prisideda prie šių statybų įgyvendinimo ir Lietuvos TSR mokslo darbuotojai. Jie nuo 1951 m. betarpiškai dalyvauja didžiosiose komunizmo statybose. Pav., prof. P. Šivickis su moksliniais bendradarbiais J. Kazlausku ir A. Palažija dalyvavo TSRS Mokslų akademijos Ežerotyros laboratorijos mokslinėse ekspedicijose ir atliko tyrimus Saratovo ir Stalingrado srityse; mokslininkai bendradarbiai J. Vaitiekūnas ir J. Savickis dalyvavo TSRS Mokslų akademijos ekspedicijose Kazachijos TSR dirvožemiams tirti ir kartografuoti. Lietuvos TSR Mokslų akademijos institutuose vykdoma tam tikra darbo dalis, susijusi su didžiosiomis komunizmo statybomis, — Lietuvos TSR Mokslų akade-

mijos laboratorijose yra atlikti didžiųjų komunizmo statybų vietovių dirvožemių tyrimai.

Dalyvaudami komunizmo statybose kartu su įžymiųjų šalies mokslo įstaigų darbuotojais, Tarybų Lietuvos mokslininkai įsisavina jų patyrimą, duodantį neabejotiną naudą vykdant uždavinius, kuriuos naujasis penkmetis iškelė mūsų respublikai.

Ryšium su Nemuno kaskados perspektyviniu panaudojimu, Lietuvos Mokslų akademijos institutai drauge su respublikos aukštosiomis mokyklomis, Valstybine Plano Komisija, ministerijomis ir atitinkamomis žinybomis nagrinėja respublikos energetikos išvystymo problemą. Šios sudėtingos problemos turinį sudaro visa eilė specifinių temų ir klausimų, liečiančių perspektyvinį liaudies ūkio išvystymą, elektros energijos ir kuro pareikalavimą liaudies ūkyje, kaimo elektrifikavimą, elektros energijos vis didesnį ir didesnį panaudojimą kolūkiuose ir tarybiniuose ūkiuose. Pasiėmus tyrimų duomenimis, bus galima artimiausiu laiku nustatyti mokslinius pagrindus išvystyti respublikos energetinėms sistemoms, susiejant jas su broliškųjų respublikų sistemomis, bus galima nustatyti naujų elektros stočių galingumą ir išdėstymą, išspręsti vandens transporto ir kitus klausimus.

Pastačius Kauno hidroelektrinės uždavinį per Nemuną, susidarys visų didžiausias respublikoje ežeras, kurio aplinkoje pakitės gamtinės sąlygos: mikroklimatas, žemieniai vandenys, dirvožemis, flora ir fauna. Šis didelio masto gamtos pertvarkymas turi būti nukreiptas liaudies ūkiui naudinga kryptimi, todėl mokslo darbuotojai ne tik ruošiasi, bet jau dabar ima spręsti klausimus, kuriuos jiems iškelia praktika. Lietuvos Mokslų akademijos institutai, mokydamiesi iš didelio tarybinių mokslininkų patyrimo, šiame penkmetyje vykdydys hidroelektrinius, melioracinius, hidrocheminius, geomorfologinius ir kitus tyrimus Kauno HES statybos ir būsimo Kauno ežero apylinkėse. Atliktų tyrimų duomenys ir nustatytos prognozės bus įdiegiamos praktikoje.

Vykdamas partijos XIX suvažiavimo iškeltus uždavinius, užtikrinant priemonių smėlynams apmėškinti įgyvendinimą, ūkinės reikšmės

miškų, žaliųjų zonų aplink miestus ir pramonės centrus sukūrimą, respublikos mokslo darbuotojams iškyla uždavinys — išplėsti šia kryptimi tiriamąjį darbą. Respublikoje esama stambių smėlynų masių, ypač Lietuvos pietryčiuose ir Baltijos pajūryje. Esama nemažų plotų denuduotų kalvų ir pan. Šių plotų ištirimas ir jų apmiškinimas žymia dalimi padidintų miškų fondą, sulaikytų dirvų eroziją ir teigiama linkme paveiktų klimatinės sąlygas.

Lietuvos Mokslų akademijos Miškų ūkio instituto tiriamasis darbas yra nukreiptas į respublikos miškingumo padidinimą ir miškų produktyvumo pakėlimą. Institutas, bendradarbiaudamas su respublikos žemės ūkio mokslotiriamosiomis įstaigomis, šiame penkmetyje numatė tirti smėlynus ir denuduotas kalvas, nustatyti racionaliausius metodus smėlynams sutvirtinti ir jiems apmiškinti. Biologijos institute taip pat nagrinėjami apželdinimo klausimai. Didelis dėmesys skiriamas Lietuvos sodų atgaivinimui. Mokslų akademijos darbuotojai drauge su žemės ūkio ministerija ir kitų žinybų specialistais paruošė sodų rajonavimo planą, o Biologijos instituto eksperimentinėse bazėse nagrinėjama tematika, skirta respublikos sąlygoms tinkamam vaismedžių asortimentui praplėsti. Respublikos pomologų uždavinys — atrinkti mičiurines, atsparias vaismedžių ir vaiskrūmių veisles, kurios teiks liaudies ūkiui didelę naudą.

Iki tarybinės santvarkos atkūrimo Lietuvoje daugiau kaip 2 milijonai ha žemės ūkio plotų buvo nuolatiniam ar periodiniam drėgmės pertekliui ir dėl to negalėjo duoti aukštų derlių. Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos V sesijos priimtas įstatymas dėl plano pelkėtoms žemėms nusausinti bei įsisavinti ir žalieninėms sėjomainoms įvesti respublikoje nužymėjo milžinišką melioracinių darbų programą, kuri vykdoma, teikiant broliškoms respublikoms efektyvią pagalbą. Vykdamas šiuos didelio masto dirvožemių įsisavinimo ir pagerinimo darbus, mokslo darbuotojams iškilo ir kyla ištisa eilė problemų, kurių sprendi-

mas šiuo metu sukoncentruotas Lietuvos TSR Mokslų akademijos Melioracijos institute. Instituto pagrindinės pastangos yra nukreiptos į ištirimą viso komplekso klausimų, susijusių su aukštų ir pastovių derlių išauginimu. Jungiant melioracines priemones su visu kompleksu kitų priemonių dirvožemių derlingumui pakelti, kaip antai, su dirvų tręšimu, kalkinimu, teisingu sėjomainų įvedimu ir tinkamų kultūrų parinkimu, bus pasiektas aukštas respublikos dirvožemių derlingumas ir įsisavinti nauji, ligi šiol buvę nenaudingi arba mažai te naudingi žemės plotai.

Lietuvos pietryčiai pasižymi žemu derlingumu ir menku gamybinių jėgų išvystymu. Lietuvos Mokslų akademijos institutai kartu su Vilniaus Universiteto mokslo darbuotojais šiais metais užbaigs trečius metus vykdomus kompleksinius Vilniaus srities ir kaimyninių rajonų tyrimus, kurių rezultatai bus padėti pagrindą, sprendžiant Lietuvos pietryčių gamybinių jėgų išvystymo klausimus, planuojant priemones šių rajonų liaudies ūkiui pakelti ir išvystyti. Šioje Lietuvos dalyje tiriamos mineralinės žaliavos, durpynai, pelkės ir ežerai, dirvožemis, augmenija ir klimatas, atliekami geomorfologiniai, hidrogeologiniai ir kiti tyrimai.

Vienas iš svarbiausių uždavinių yra tolesnis gyvulininkystės vystymas, gausinant gyvulių skaičių ir keliant jų produktyvumą. Šiame plačiame darbo bare ypatinga vieta tenka tvirtos ir pastovios pašarų bazės sudarymui ir kokybiniam gyvulių pagerinimui. Vystant kūrybinį darvinizmą, pirmas tarybinių mokslininkų uždavinys yra tobulinti naminių gyvulių kokybę ir sukurti naujas aukštas produktyves naminių gyvulių ir paukščių veisles. Lietuvos Mokslų akademijos Gyvulininkystės ir veterinarijos institutas, remdamasis mičiurinėse biologijos principais, tiria Lietuvos juodmargių galvijų, baltųjų kiaulių, sunkiųjų arklių ir juodgalvių avių savybes ir vykdo selekcinį darbą ne tik savo eksperimentinėje bazėje Baisogaloje, bet ir tarybiniuose ūkiuose bei kolūkiuose."

IŠ DARBININKŲ KLASĖS ŠIRDIES

(Taša nuo 59 pusl.)

spausdinamos Tarybų Sąjungoje ir Liaudies Demokratijose. Tarp kito, jo raštus spausdino tarybinis žurnalas "Ogoniok".

Šiandien, kaip sakėme, Bonosky padeda redaguoti vienintelį Amerikoje einantį marksistinį kultūros žurnalą "Masses and Mainstream", jis radosi tarp tų, kurie sveikino Amerikos šalių intelektualų kongresą Čilėje ir bendrai yra vienas vadovaujančių pažangių intelektualų šioje šalyje.

— — — —

Bill McKie išaugo iš Britanijos darbininkijos gelmės ir sutapo su Amerikos darbininkų klase. Phillip Bonosky atėjo iš Amerikos lietuvių industrinių darbininkų širdies. Kaip tinkama, kad šis autorius pasirinko šią temą! Kaip sveika tai temai turėti šį autorių!

R. Baranikas.

Dorovingas žmogus

Aš pagal griežtą gyvenau moralę
Ir niekam nieko pikta nedariau.
Žmona, užleidus ant akių vualę,
Meiluzio ėjo aplankyti sau,—
Aš su policija ten įsibrioviau.
Čiupau... Jis kvietė kautis. — Nesikoviau.

Jinai po to pasimirė tuojau,
Pajutus sielvarto ir gėdos galią...
Aš pagal griežtą gyvenau moralę
Ir niekam nieko pikta nedariau.

Laiku skolos bičiulis negražino.
Aš draugiškai jam priminiau tatai,
Nusprendęs: lai jis teismo galią žino,—
Kalėjiman jis tūpė kaip matai
Ir mirė ten, man nieko negražinęs.
Galėčiau pykti, bet tegu jį plynios!

Aš dovanojau savo skolą jau,
Pagerbęs jį, kaip tik širdis tegali.
Aš pagal griežtą gyvenau moralę
Ir niekam nieko pikta nedariau.

Baudžiauninką aš virėjaut išleidau.
Pavyko: laimė, nes virėjas — geras.
Vienok tuojau visai jis pasileido,
Ir nedažnai matydavo jį dvaras.
Galvot jis mėgdavo, taip pat — skaityt.
Grasint nubodo, moralus skaityt, —
Kaip tėvas jam parodžiau rimbo galią.
Jis sukvailiojęs — eketėn tuojau.
Aš pagal griežtą gyvenau moralę
Ir niekam nieko pikta nedariau.

Turėjau dukrą: ji įsimylėjo
Mokytoją — rengės sprukt drauge.
Kada prakeikti juos pasižadėjau, —
Už žilo turčiaus tuoj išleidau ją.
Namai jų žėri, laimėj, lobiuos skėsta,
Tik mano Maša kažko blykšta, gėsta
Ir nuo džiovos numiršta pagaliau.
Visi namai gi liūdi, kiek tik gali...
Aš pagal griežtą gyvenau moralę
Ir niekam nieko pikta nedariau.

1847 m.

N. A. Nekrasovas.

Vertė A. Venclova.

POETAS IR PILIETIS

(Taša nuo 57 pusl.)

Nedaug, bet buvo mūsų tarpe
Gerų piliečių... Ar žinai,
Kas juos ištiko?... Pulk ant kelių!..
Dykūne! mest ar nemamai
Kvailų svajų, dejų verksnelio?!
Kaip lyginti su juo tave!
Štai kur teisybės žodžiai šviečia:
Poetui plepančiam — šlovė
Ir vargas nebyliam piliečiui!

1856 m.

Vertė Ed. Mieželaitis.